

MENTOR

LETNIK 26

ŠTEV. 5

1938-1939

Vsebina 5. številke:

Ethin Bojc, Kako sem doživljal Cankarja / Karel Mausser, Smrt v zimi / Janko Mlakar, Spomini / Karel Mausser, Pesem / Dr. Joža Lovrenčič, Spričevala Simona Gregorčiča / Karel Mausser, Nalivno pero / Viktor Gregorač, Krik s ceste / Ivan Campa, Poletje šole in ljubezni / Franjo Primc, Disonance / Prof. Fr. Pengov, Grobarji in sanitejci v naravi / Franjo Primc, Luč v oknu / Franc Bajd, Jurček se uči fotografiranja / Bojan Devetak, Zvočni kino / Nove knjige / Obzornik / Drobne novice / Pomenki / Zanke in uganke.

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavljajo vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadruga tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Celoletna naročnina za dijake Din 30, za druge in zavode Din 40. Posam. številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček, računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Avstrijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Nemško-slovenski slovar

(Bartel-Janežič)

Obsega 888 strani in je sedaj najpopolnejši nemško-slovenski besednjak

Udje Družbe sv. Mohorja ga dobe za Din 60.—

**KNJIGARNA
MOHORJEVE
TISKARNE**

LJUBLJANA
MIKLOŠIČEVA 19

CELJE
PREŠERNOVA 17

**Ljudska
posojilnica
v Ljubljani**

z. z. neom. j.

Ljubljana
Miklošičeva cesta 6
(v lastni palači)

obrestuje hranilne vloge
najugodnejše.

Nove in stare vloge,
ki so v celoti
vsak čas razpoložljive,
obrestuje po 4%^o proti odpovedi
do 5%^o.

ETBIN BOJC:

Kako sem doživljal Cankarja

I.

V tistih strahotno veselih dneh prevrata je moralo biti. Sneg je že pokrival dobrepoljsko okolico in mrzle, zimske slike so se mi nudile na vsakem koraku. Vsepovsod, v šoli, v pogovorih ob srečanju znancev in še celo neznancev, v vsakem lokalju, na vsakem prostoru, da, še v zraku samem je vršalo nekaj tako izredno čudnega, da se je bilo treba ustaviti in se pomeniti o tem s komerkoli. Vsi, bodisi mladi bodisi stari, smo — vsak po svoje — čutili, da se dogajajo nekje med nami in vseokoli nas stvari, ki nam utegnejo spremeniti marsikaj, če ne vse. To je bila v dneh prevrata tista narodna opojnost, ki jo je imenoval Igo Gruden v pesmi »Tržaškim bratom« — »jek tisočerih, svobode pijanih«.

Zgodilo se je, da sem se bil po opravi napotil v Velike Lašče, pa so me ustavili dečaki s pisanimi kokardami in klicali: »Živio Slovenci, živela Jugoslavija!« Odvrnil sem jim iz nekega posebnega takratnega vsesplošnega navdušenja z istim vzklikom, da bi se bili skoraj objeli, četudi se nismo prej nikoli videli.

Tedaj sem že nosil v sebi rahlo in še nekam medlo podobo Ivana Cankarja. Spodaj v izložbi prodajalne, v hiši, v kateri smo tedaj stanovali, je bila razstavljen tudi razglednica z njegovo sliko. Takoj sem se zanimal zanjo kot za izreden pojav. Bila je tista znana prva podoba Cankarjeva, ki je izšla takoj po njegovi smrti, gotovo iz nekake hvaležnosti do njegovega plodovitega pisateljskega dela za naš narod. Vsak dan sem jo ogledoval in zdelo se mi je, da me ta izredni, veliki človek gleda neprestano nekam pomembno in me zasleduje, kakor da mi ima kaj imenitnega povedati. Tudi v šoli sem zvedel nekaj o tem možu in odslej je bil Ivan Cankar zame zagonetna osebnost, ki jo moram spoznati čim prej. Tragika njegove prezgodnje smrti in poslednjih let njegovega življenja me je zagrabila v duši in njegove mile odkrite oči na resnem, suhotnem obrazu z bujnimi moškimi brki in izrazito, obruto brado so me pritezale vedno znova in še zdaj se mi zdi, da je ob tem izrazu Cankarjeve osebnosti v meni zaživela neka doslej nepoznana vera in navdušenost hkrati za slovensko kulturo. Cankar pa me je že tedaj prepričeval o svojski slovenski osebnosti in človečnosti.

II.

Svetovna vojna s svojimi trpkimi doživljaji ima gotovo delež v življenju in zorenju mojih sovrstnikov. Saj nam je s svojimi strahotami — četudi v zaledju — neusmiljeno pomagala razbijati svet otroške fantazije in rušiti njene svobodne in udobne zgradbe v oblakih. Hitro smo se zresnili. Spominjam se, da mi je bilo odvratno že desetletnemu vse tisto pravljíčno in izmišljeno branje, ki sta ga cenila nekaj let mlajši brat in nekaj let starejša sestra. Iskal sem za resničnimi zgodbami, izpovedmi in življenjepisi. Ker pa so vsepovsod delili med nas le nam primerne knjige, sem ostal brez zaželene duševne hrane in moral čakati. Zato me je tem bolj zažejalo po spoznanju in resnici.

V tretji šoli je bilo, ko sem bil v šestnajstem letu — v gimnazijo sem stopil šele v trinajstem — in takrat sem pričel s Cankarjem. Prav tedaj nam je umrl tudi oče in zato se nam je skrajno slabo godilo. Da, morali smo celo stradati marsičesa, kar bi potrebovali. Zato mi ni šla nobena druga knjiga tako v slast kot Cankarjeva »Na klancu«, njegove pretresljive črtice in druge njegove knjige zapovrstjo. Vse sem dojel, marsikaj docela razumel, vsega seveda ne. Tako sem se zalagal s to duševno hrano še v četrti, peti, šesti šoli in še potem in sem pa tja ujel še kaj drugega. Dobro se spominjam, kako mi je moj tedanji profesor slovenščine prigovarjal in priporočal Turgenjevljeve Lovčeve zapiske. Niso mi šli tedaj v slast, pozneje sem jih z velikim užitkom prebiral v novi izdaji, ležeč tam zunaj v kočevskem šahnu. Pač pa mi je bolj ugajal Dostojevski in njegovi Zapiski iz mrtvega doma.

V tistih časih trpljenja in težke življenjske preizkušnje sem bil včasih do smrti utrujen in vendar smelo zaupal v bodočnost. Dal sem si opravka z društvom, pisal dnevnik in za dijaški list, ki smo ga izdajali. Največ sem nehote prejel iz Cankarjevih spisov. Tudi šahirali smo za razvedrilo, a vendar ni bilo dneva, da ne bi sedel h knjigi, ki sem si jo oskrbel iz knjižnice ali drugače. Ponavadi je bil to Cankar. Ob njem sem presedel cele popoldneve ob zimskih dneh pri zakurjeni pečici, ob letnih pa pri odprtem oknu, kolikor me seveda ni zmotil ta ali oni. Cankar je vstajal pred mojimi očmi kot nedosegljiv in veren prikazovalec notranjega doživljanja, duševnega trpljenja in ljubezni, zlasti do matere, ki je bila tudi meni tedaj osrednji steber življenja.

(Dalje.)

KAREL MAUSSER:

Smrt v zimi

Bela so pota,
gola drevesa,
ivje iskri se —
srebrna zavesa.

Navček se zgane,
zajoče iz line.
Glas se izgublja
prek srebrnine.

Spomini

»Penzijonist«

Stan upokojenca, ki je šel v pokoj s polnim številom let, je skoraj zavidljiv. Tako sem si tudi jaz mislil ter si v svoji domišljiji slikal »pokoj« v najlepših barvah. Naredil sem si celo dnevni red; kakšen, sem že pozabil. Sicer pa to ni važno, ker mi dnevni red delajo drugi. Da se nisem prvo leto v pokoj dolgočasil, je poskrbel moj nadzornik in prijatelj dr. Opeka. Naložil mi je, da moram spisati veroučno knjigo za četrty razred. Ta knjiga me je težila in mi grenila življenje kaka tri leta. Oddahnil sem se šele, ko sem nesel zadnjo korekturo v tiskarno. »Hvala Bogu!« sem vzdihnil iz dna srca, »sedaj boš pa začel pokoj uživati.« No, in sedaj ga uživam, samo tega ne vprašajte, kakšen je ta »pokoj«.

Ko sem končal na liceju zadnjo šolsko uro, nisem zapustil rdeče hiše na Bleiweisovi cesti z zavestjo, da je bila to res zadnja moja šolska ura v življenju. Imel sem namreč slutnje, da me bodo še v kako šolo potisnili. Zakaj sem slutil, ne vem, slutnje so se pa izpolnile. Že v jeseni leta 1928. sem se vrnil na licej, da sem nadomeščal svojega naslednika dr. Kotnika, ki je hudo obolel na očeh. Prevzel sem tudi višje razrede, katerih sem se v teku let že odvadil, pa sem bil prav zadovoljen z njimi. Šestega razreda se še prav dobro spominim, kako je bil miren in pazljiv. Iste učenke sem imel v četrty, kjer sem jih komaj krotil. Seveda je bil razred izčiščen in iz »nerodnih« let, ki jim jaz pravim »telečja leta«. Kljub temu nisem prav nič žaloval, ko sem jih o novem letu vrnil dr. Kotniku, ki je medtem ozdravel.

Sedaj sem bil pa res skoraj prepričan, da sem se za vedno poslovil od šole. Žal, da prepričanje ne odgovarja vselej dejstvu. Tudi pri meni ne. Točno tri leta pozneje sem prestopil prag uršulinskega samostana ter prevzel dr. Doklerjevo zapuščino, dva zadnja razreda notranje meščanske šole, ki je bila na tem, da umrje. Kakor bi moral povsod tam učiti, kjer se kaka šola neha. Na Bleiweisovi cesti sem držal svečo višji deklinški šoli in pozneje liceju, pri uršulinkah pa notranji meščanski šoli.

Uršulinska šola mi ni bila popolnoma tuja, učil sem na nji že pred vojsko v šolskem letu 1911/12. namesto obolelega spirituala Bulovca, in sicer na pripravnici in v drugem razredu notranje meščanske šole. Imel sem 32 ur na teden, kar me pa ni posebno težilo, ker sem se na pripravnici tako rekoč oddahnil. To je bila res idealna šola. V nji se mi ni bilo treba boriti ne zoper lenobo ne zoper nemir. Gojenke so bile tako pazljive in pridne, da je bilo pravo veselje razlagati in izpraševati. Mislim pa, da je sedel vzrok miru in pridnosti v zadnji klopi v osebi matere Evangeliste, razredne učiteljice. Takrat je bila na samostanskih šolah navada, da je med veroukom vedno ena izmed redovnic nadzorovala deklice, da so bile mirne in

da so se učile. Zgodilo se je pa večkrat, da so bile gojenke brez takega nadzorstva, pa se ni pri disciplini prav nič poznalo. Bile so prav tako mirne in pazljive, ker so se me — bale. Tako vsaj mi je zaupala moja sedanja koleginja m. Magdalena, ki je bila v tretjem letniku moja učenka. Razlago o Lutru si je tako dobro zapomnila, da jo sedaj uporablja v šoli pri zgodovini. Razredničarka letošnje IV. b mater Imakulata, ki je bila tudi moja učenka, mi je pa povedala, da sem bil v šoli jako resen.

Deklice me včasih vprašajo, če so bile te njihove profesorice v šoli pridne, pa jim lahko z mirno vestjo rečem, da so bile jako pridne, čeprav se jih iz šole ne spominjam več. Opominjati namreč v njihovem razredu sploh ni bilo nikdar treba in zdale so tudi vedno vse.

Nekoliko drugače pa je bilo v drugem razredu meščanske šole, kamor so hodile večinoma mestne razvajenke iz »boljših« hiš. Vpeljala me je razredničarka m. Elekta, ki so jo deklice jako rade imele. Bila je namreč, kakor so rekle, »fletna«. Ker je gotovo slišala, da poučujem na pripravnici po slovensko, me je opomnila, da je na meščanski šoli učni jezik nemški. Vzel sem to »na znanje« ter začel razlagati po nemško, in sicer o cerkvenih očetih, pri katerih je moj prednik nehal. Med razlago sem pa opazil, da me gledajo nekatere učenke, kakor bi razlagal v kitajščini, med njimi tudi neka deklica, ki je predsedala v liceja na meščansko šolo. Ko sem nehal, sem ji ukazal, naj ponovi, pa me je gledala tako »pametno«, da sem takoj spoznal, da ni nič razumela. Ko pa sem vprašal, katera me še ni razumela, jih je več ko polovica dvignilo roko.

»No,« sem rekel nekam zadovoljno, »potem naj pa po nemško razlagam! Najbolje bi bilo, da bi postavil na kateder dva gramofona, enega za slovensko razlago, enega pa za nemško.« Tako sem dokazal, da z nemško razlago ne bo nič. Žato sem poučeval dvojezično. Seveda se ne more uršulinkam v zlo šteti, da so imele nemško meščansko šolo. Takrat je bilo namreč v Ljubljani več nemških uradniških in trgovskih družin, pa tudi zavedni Slovenci so radi pošiljali deklice v uršulinsko šolo, da so se naučile nemškega jezika. Kdor pa je hotel poslati svoj nadebudni naraščaj v krilu na meščansko šolo s slovenskim učnim jezikom, je tudi to lahko storil. Saj je današnja meščanska šola pri uršulinkah že takrat živela in je bila sploh prva dekliška slovenska meščanska šola. Tako je bilo za vse poskrbljeno.

M. Elekta je sicer med veroukom sedela v zadnji klopi, pa sem moral kljub temu imeti dobro vajeti nategnjene, da sem vzdržal mir. Deklice so bile pač od doma precej razvajene. Ker so imele doma najbrž prvo besedo, so mislile, da mora tudi v šoli njihova obveljati.

Ko sem prevzel leta 1931. pouk na meščanski šoli, mi ni bilo treba več dvojezično poučevati, tudi ni več uršulinka sedela v zadnji klopi ter nadzorovala deklice. Tretji razred je bil majhen, četrti pa precej močan. Pa smo se še precej dobro razumeli, čeprav sem pri eni ali drugi zapazil, da je s katekizmom nekoliko v nasprotju, ne z vsebino, pač pa s prisvajanjem te vsebine. Popolnoma se pa v šolo le nisem mogel vživeti in konec leta sem zapustil uršulinsko šolo s trdnim namenom, da se nikdar več ne vrnem. Pa sem se le...

V jeseni sem prišel s počitnic, ko se je šola že začela. Pa srečam pred stolnico prijatelja dr. Debevca, ki je bil že takrat ravnatelj na uršulinski gimnaziji.

»No, kaj ste že začeli?«

»Že, jaz bom učil tudi verouk.«

»Verouk? Saj vendar že poučuješ slovenščino. Ali ni to nekoliko preveč?«

»Pa si pomagaj, če si moreš. Ker nisi ti hotel prevzeti verouka, sem ga pa jaz moral.«

Iz njegovih besedi je zazvenel rahel očitek, ki ga nisem mogel prenesti. »Dobro,« sem dejal, »pa pridem jutri v šolo.« In tako sem prišel na gimnazijo, na kateri še danes poučujem in bom najbrž tako dolgo poučeval, dokler ne dosežem let, ko pošiljajo vseučiliščne profesorje v pokoj, če me Bog poprej ne pokliče k večnemu pokoj.

Uršulinska gimnazija se je več let borila za svoj obstanek, dokler si ni priborila pravice javnosti. Potek tega boja je sicer jako zanimiv, pa ne spada v »Mentor«, ker bi najbrž mladine, kateri je list namenjen, ne zanimal. Če bodo pa moji šolski »Spomini« kdaj izšli v knjigi, kakor izhajajo sedaj »planinski«, si bom gospodo, ki je metala naši gimnaziji polena pod noge in bi me bila tako skoraj naredila »brezposelnega«, že nekoliko privoščil.

Prva dva razreda sta imela že takrat pravico javnosti, ko sem prišel na gimnazijo, tretji in četrti pa ne. Ta nerodna okoliščina je žugala zavod, ki se je začel lepo razvijati, pogubiti. Ker so morale konec šolskega leta 1953/54. deklice zopet k izpitu na II. državno gimnazijo, so se v jeseni skoraj vse učenke, ki so dovršile II. razred, razkropile na druge zavode. Sedaj je tudi ravnatelj, ki je za gimnazijo živel in trpel, obupal nad njenim obstankom. Tista, ki pa ni obupala, je bila m. Imakulata, njegova desna roka. Četrtega razreda sploh ni bilo več, tretjega pa je »odprla« kar na lastno pest. Posrečilo se ji je, da je dobila celih osem učenk, ki so »riskirale« izpit, in pa učne moči, ki so prevzele na »njeni« gimnaziji pouk. Sama je poučevala kar tri predmete, pa bi jih bila še več, če bi bilo treba, magari tudi verouk, če bi ji bil jaz odpovedal službo.

Neki profesor je njeno požrtvovalno ljubezen do gimnazije takole označil: »Če bi Bog dal Imakulati na izbiro pravico javnosti ali nebesa, bi gotovo prav rada šla v pekel, samo da bi dobila uršulinska gimnazija pravico javnosti.« Gospod je nekoliko pretiraval. Da bi bila pa rada v vicah trpela, samo da bi bil III. razred, otrok njenih bolečin, javno priznan, o tem sem bil pa tudi jaz prepričan. K sreči je pa šlo brez vic in pekla, čeprav ne še v istem letu, ko je Imakulata ustanovila svojo »enorazrednico«.

Naslednje leto se je gimnazija zopet nekoliko poživila in prvi razred je zopet dobil vzporednico. Imakulata je to leto pridobila za svojo tretjo celo 13 učenk, ki so pa precej trdno upale, da jim ne bo treba delati na drugem zavodu izpita. Njihovo upanje ni bilo osramočeno. Pripravljale so se že za izpit, ko je prišla 26. maja brzojavna vest, da je dobila uršulinska gimnazija pravico javnosti tudi za tretji in četrti razred. Vsak si lahko misli, kako smo bili vsi veseli,

zlasti še m. Imakulata, ko je videla, da njen trud ni bil zastonj. Pa še v pekel ji ni bilo treba zaradi tega.

Ravnatelj dr. Debevec se je pa tiste dni kar pomladil, čeprav je že nosil v sebi kal bolezni, ki je povzročila njegovo smrt. Ob koncu vsakega šolskega leta mi je zatrjeval, da bo pustil gimnazijo, pa je vsako jesen rad zopet nazaj prišel ter otvoril in vodil z mladeniškim ognjem in očetovsko ljubeznijo prvo konferenco. Najbolj potrj je bil konec šolskega leta 1952/53., ko sta morala III. (45 učenk) in IV. razred (25 učenk) k izpitu na državne gimnazije.

»To je prava muka za deklice,« se je jezil. »Najprej se celo leto uči, potem pa vse to nima nikake veljave. Ali smo mi sploh še profesorji? Saj smo le inštruktorji. Letos sem bil zadnjikrat direktor, drugo leto naj pa prevzame direktorat Imakulata, ki ji je toliko za gimnazijo.«

In jaz sem mu pritrjeval in se tudi »rotil«, da ne bom več »inštruktor«. Ko je pa prišla jesen, sva bila zopet oba na šoli.

Dr. Debevec je bil naravnost zaljubljen v »svojo« gimnazijo. Kako je skrbel za napredek učenk, pridno hospitaliral po razredih in vpeljeval nove »moči« v njihovo delo! Bil jim je res v vsakem oziru pravi »Mentor«. Vsako leto so mu dijakinje častitale h godu. Zbrale so se v risalnici ter ga v slovesnem razpoloženju pričakovale. Ravnatelju, ki je bil tako silno skromen, to ni bilo posebno všeč.

»Čemu ta teater,« mi je rekel pri neki taki priliki, ko sem ga spremil v risalnico. Ko pa je videl vesele obraze, s katerimi so ga deklice sprejele, in poslušal lepe častitke, ki so jim prihajale iz srca, se je s »teatrom« sprijaznil in bi ga bil prav gotovo drugo leto pogrešal, če bi ga ne bilo. Kadarkoli sva šla skupaj, se je najin pogovor sukal vedno okrog gimnazije in tako tudi zadnje popoldne v njegovem življenju, ko sem ga obiskal skoraj tik pred smrtjo. Govoril sem pa le jaz, on ni mogel več. Poslušal pa me je z zanimanjem, ko sem mu poročal, kaj je novega na njegovi gimnaziji. Lansko šolsko leto sem mu pri sklepni konferenci voščil, da bi vsaj toliko časa še živel, da bi dočakal tisti slovesni dan, ko bo izročil prvim abiturientkam uršulinske gimnazije zrelostna izpričevala, pa ga je Bog poklical k zadnjemu izpitu, ki ga je gotovo prav tako z odliko naredil, kakor tiste v življenju.

Uršulinska gimnazija bo svojega prvega ravnatelja ohranila v trajnem in hvaležnem spominu.

KAREL MAUSSER:

Pesem

Drug drugemu oči zakrivava,
drug drugega se izogibava —
morda bojiva se, da kdo drhté
ne vprašal bi po sanjah, kje da spe.

Zato drug drugemu oči zakrivava,
zato drug drugega se izogibava,
ker veva, da od sanj nekdanjih dni
le tiha bol med nama še leži.

Spričevala Simona Gregorčiča

Spričevala Simona Gregorčiča

Kako je uspeval Gregorčič v višji gimnaziji? Prvi dve leti — v peti in šesti — je ostal odličnjak, čeprav ni več prvačil. V lokaciji je v obeh razredih zdrknil s prvega mesta v prvem semestru na drugo mesto v letnem spričevalu. Prekosal ga je Ličen Franc.

V šolskem letu 1860/61 je imel v peti razen Holzingerja in Šolarja nove profesorje, ki jih pa ni bilo dosti, ker je razrednik Jos. Steiner učil kar štiri predmete.

Prvi semester, ki so ga končali 26. marca 1861., je izdelal z odliko in bil po lokaciji med 26 učenci prvi. Vedenje: popolnoma primerno. Pazljivost: napeta. Pridnost: vztrajna.

Uspeh v posameznih predmetih:

Verouk: odlično — Pertout. Latinski jezik: prav dobro. Grški jezik: odlično. Nemški jezik: prav dobro — Steiner (vse tri). Slovenski jezik, ponavljalni kurz: odlično — J. Šolar. Zgodovina in zemljepis: odlično — dr. Preiss. Matematika: prav dobro — Holzinger. Prirodopis: prav dobro — Ordinarius (Steiner).

Zunanja oblika pismenih nalog: prav skrbna in prijetna (gefällig). Zamude nobene.

Drugi semester se je sicer v latinščini popravil, a v zgodovini in naravoslovju (Naturkunde) ni obdržal reda iz prvega semestra. Odličnjak je še bil, a med 26 učenci drugi. Ocene za vedenje, pazljivost in pridnost so ostale nespremenjene, uspeh v posameznih predmetih je pa bil:

Verouk: odlično — Pertout. Latinski jezik: odlično. Grški jezik: odlično. Nemški jezik: prav dobro — Steiner. Slovenski jezik, ponavljalni kurz: odlično — J. Šolar. Zgodovina in zemljepis: prav dovolj (sehr befriedigend) — dr. Preiss. Matematika: prav dobro — Holzinger. Naravoslovje: prav dobro (recht gut) — Mik.

Zunanja oblika je označena samo: prav skrbna. Zamud nobenih.

Letno spričevalo je datirano 31. avgusta 1861. in sta ga kot ono prvega semestra podpisala ravnatelj C. Holzinger in razrednik Steiner.

V šestih se je Gregorčič prvi semester spet povzpел kot odličnjak na prvo mesto med 28 učenci. Ocene iz vedenja, pazljivosti in pridnosti je imel iste kot prejšnje leto, v posameznih učnih predmetih pa take:

Verouk: odlično — Pertout. Latinski jezik: Odlično — Steiner. Grški jezik: izvrstno — Holzinger. Nemški jezik: Odlično — dr. Preiss. Slovenski jezik, ponavljalni kurz: odlično — J. Šolar. Zgodovina in zemljepis: prav dobro — dr. Preiss. Matematika: prav dobro. Prirodopis: prav dobro — Leitgeb (oboje).

Zunanja oblika nalog: prav skrbna. Zamude nobene.

Spričevalo je datirano 15. aprila 1862.

Drugi semester se je v latinščini, matematiki in prirodopisu poslabšal in bil med 28 učenci drugi. V vedenju in pazljivosti je ohranil isto oceno, v pridnosti je pa zamenjal »ausdauernd« z »beharrlich«, kar je pač še vedno »vztrajno«, čeprav nemara za odtenek slabše.

Redi: Verouk: odlično — Pertout. Latinski jezik: Prav dobro — Steiner. Grški jezik: Izvrstno (Ausgezeichnet) — Holzinger. Nemški jezik: Odlično — dr. Preiss. Slovenski jezik, ponavljalni kurz: odlično — J. Šolar. Zgodovina in zemljepis: Odlično. Matematika: prav dobro (recht gut). Prirodopis: prav dobro (recht gut) — Leitgeb (oboje).

Zunanja oblika: skrbna. Število zamujenih ur: 8 opravičenih.

Šolsko leto so zaključili 30. avgusta 1862. Razrednik je bil tudi v šesti Steiner.

V sedmi — šolsko leto 1862/63 — prvi semester ni bil več odličnjak, vendar je ostal med 25 učenci drugi. Vedenja je bil še vedno popolnoma primernege, v pridnosti je ohranil »beharrlich«, pazljivost pa so ocenili z novo označbo: anhaltend.

Verouk: prav dobro — Pertout. Latinski jezik: Prav dobro — Steiner. Grški jezik: Odlično — Holzinger. Nemški jezik: Odlično — Razrednik (Kvorstand). Italijanski jezik: —. Slovenski jezik: Odlično — J. Pajk. Zgodovina in zemljepis: Prav povoljno (Recht befriedigend) — Razrednik. Matematika: zadosno (genügend). Prirodoslovje: prav dobro — Pauschitz (oboje). Filozofska propedeutika: prav dobro — Hohenwarter.

Zunanja oblika pismenih nalog: prijetna (gefällig). Število zamujenih ur: 13 in one izza 25. III., opravičene.

Spričevalo je datirano 31. marca 1865. Razrednik je bil dr. Preiss.

Drugi semester je postal Gregorčič spet odličnjak, a po lokaciji je le še ostal med 24 učenci drugi. Vedenje in pridnost sta ostala nespremenjena, pazljivost pa ni več »anhaltend«, temveč »gesammelt« — zbrana.

Verouk: odlično — Pertout. Latinski jezik: Prav dobro — Steiner. Grški jezik: Odlično — Holzinger. Nemški jezik: Odlično. — Razrednik. Italijanski jezik I. kurz za Neitalijane: Prav dobro — Razrednik. Slovenski jezik: Odlično — J. Pajk. Zgodovina in zemljepis: Prav povoljno — Razrednik. Matematika: dobro (gut). Prirodoslovje: prav dobro — Pauschitz (oboje). Filozofska propedeutika: prav dobro — Hohenwarter.

Zunanja oblika: prijetna. Število zamujenih ur: 18 opravičenih.

Spričevalo je datirano 28. avgusta 1865. Podpisala sta ga ravnatelj C. Holzinger in razrednik dr. L. Preiss.

Golica spričeval iz sedme se loči od prejšnjih: med predmeti sta tiskano navedena italijanski in slovenski jezik, česar prej ni bilo. Za slovenski, oziroma italijanski kurz so imeli samo rubriko: Sprache. To leto je torej postala slovenščina na goriški gimnaziji tudi v višjih razredih obvezen predmet. Učil jo je Janko Pajk, ki se

je pozneje poročil s Pavlino Doljakovo, rojeno v Paviji, a živečo pri stricu v Solkanu; ko je bil prestavljen v Maribor, je urejeval »Zoro«, v kateri je priobčil tudi svojevrstno kritiko prvega zvezka Gregorčičevih Poezij, na katero je pesnik odgovoril z literarno basnijo »Pajek«. Kot vidimo, se je Gregorčič drugi semester učil tudi italijanščine, toda samo ta semester. V osmi je ni več obiskoval.

Naj dodam še naslove slovenskih nalog, ki so jih pisali v sedmi:

1. Zadržaj, poetična in slovnična veljava narodne pesmi »Pegam in Lambergar.« (Berilo VI.) — 2. Korist potovanja. — 3. Razdelitev in pomen Koseskega pesmi »Zima«. (Berilo VI.) — 4. Zakaj je govornost pri starih Grkih tako olikana bila? — 5. Kake misli navdajajo človeka, ko se spomlad prikazuje? — 6. Kako izobrazenost si mora dijak pripraviti? — 7. Mortimerjev značaj v Šillerjevi »Mariji Stuarti«. (Po Cegnarjevem prevodu.) — 8. Pomen Biantove poslovice: »Vse svoje (s) sabo nosim«. — 9. V katerih zgodovinskih prikaznih se kaže resnica pesnikovih besed: »Zakon nature je tak, da iz malega raste veliko?« — 10. Govor k slovesu pod geslom: »Bratu Slovincu objem; vezi edinstva krepost«. (Koseski.)

Ker so to leto goriški gimnazijci obiskali tolminsko čitalnico, naj tu še o tej domorodni ekskurziji navedem nekaj podatkov. Priprave za obisk in prireditve je vodil petošolec Fr. Oblak, ki je bil doma iz Tolmina. Po višjih razredih od četrte do osme je krožil tale njegov

P o z i v

Že lansko leto smo bili sklenili ob koncu šolskega leta tmnsko čitavnico obiskati iti. Ker pa vendar nismo bili šli, prav bi bilo, da bi pa letos te priložnosti ne opustili.

Šli bomo od četrte šole dalje skupaj in v ta namen je potreba, da vsak, kdor iti misli, za skupno vožnjo 70 novčičev do osmega avgusta plača; kdor je zadovoljen, naj se podpiše.

Ako se nas dosti nabere, bomo brž osmega dne avgusta v Tmin pisali, če nam dovolé, da pojdemo obiskat čitavnico.

Deklamoval naj bo, komur bo ljubo; dobro bi bilo, da bi jih ne bilo premalo. Kdor peti zna, naj bode v društvu pel.

V Gorici 16. dne julija 1863.

O b l a k , l. r.

Poziv so podpisali: Anton Rojic, S. Gregorčič, J. Červ, J. Furlani, Prešern, Nik. Tonkli, Andrej Skrt, Grossmann, Janez Golja, Franjo Smrekar, Janez Stres, Toma Rutar, Peternel, Nace Gruntar, Lojze Juh, Janez Michelisch, Jožef Mlekuž, Jakob Velikonja.

Na drugi strani poziva je Smrekar še posebej pozival, naj bi vzeli podpisniki s seboj toliko denarja, da bi po besedi skupaj s Tolminci večerjali in mogli »časo sladkega vinca izpiti«. Ta dostavek je datiran 1. avgusta 1863., potem ko je prišel že odgovor iz Tolmina, da čitalnični odbor odstopi srčno rad za namenjeni dan dvorano, ki »jo za besedo primerno okinča«.

Program, ki so ga študentje naznanili v Tolmin za svojo »besedo«, je obsegal: 1. Pozdrav, govori A. Rojic, 2. Uhland-Cegnar: Pevčeva kletev, deklamira Fr. Oblak, 3. Rihar: Slava Slovincem, 4. Rihar: Na razhodu, 5. Kamil Mašek: Nezakonska mati, 6. — —: Brodnik čuti udarca, hrvaški napev. (Cf. Dr. Fr. Oblak: Doktor Karol Lavrič in njegova doba, Gorica 1906, str. 15—15.)

O sijajnem sprejemu študentov v Tolminu in o njihovi besedi je prinesel obširno poročilo »Naprej« 1865. Iz tega poročila vemo, da je tedaj nastopil tudi Simon Gregorčič s prigodnico v pozdrav Tolmincem. Ta podatek je prvi, ki pove, da je Gregorčič že tedaj pesnil. (Dalje.)

KAREL MAUSSER:

Nalivno pero

Najgrenkejši je greh, ki si ga storil materi ali očetu. Še potem, ko ostane le v spominu, peče in skeli kakor nezaceljena rana ob slabem vremenu.

Lansko leto mi je oče kupil za god nalivno pero. Ni bilo lepo niti ne drago, toda iz očetovih rok je bilo. Težko ga je kupil in ko sem se zmisllil njegovih okornih, že rahlo se tresočih rok, mi je postalo to skromno darilo tako dragoceno, kakor da bi bilo vredno celega premoženja ne pa tridesetih dinarjev.

O, to pero!

Vedno sem ga nosil s seboj, vse sem pisal z njim in kadar ga nisem rabil, sem ga sukali v roki. Bilo je rjavočrne barve in na pogled prav čedno. Ponosen sem bil nanj, ker oče je malokaterikrat kaj kupil. Ni rad kazal na zunaj svoje ljubezni.

Večkrat me je vprašal, kako piše, in jaz sem ga hvalil, kar je bilo očetu močno všeč.

Letos pa sem dobil novega. Kupila mi ga je Irena. Mnogo lepše je bilo od očetovega, zlato pero je imelo in najmanj petkrat toliko je bilo vredno kakor očetovo. Očetovo pero je sedaj velikokrat ležalo na mizi in le navadne stvari sem pisal z njim. Najrajši sem pisal z Ireninim. Oče te izpremembe dolgo ni zapazil in gotovo je bil prepričan, da pišem še vedno z njegovim peresom.

Nekega dne pa sem ravno pisal neko nalogo in oče mi je preko ramen gledal v zvezek. Nenadoma me je vprašal, kje sem dobil pero.

»Kupil sem ga,« sem se zlagal v hitrici in zardel. Zbolelo me je vprašanje.

»Kje pa imaš moje?« je vprašal tiho. Videl sem, da se je užalostil, in hudo mi je postalo.

Pogledal sem na mizo, peresa ni bilo. Vprašal sem mlajšega brata, če ve, kje je, pa ga je smeje privlekel iz žepa.

»Rabil sem ga,« je dejal, »pa sem ga vzela. Ti itak nisi več pisal z njim. Saj je že pokvarjeno. Gornji konec je nalomljen in tudi črnila ne drži več.«

Dal ga je očetu. Vzel ga je in zmedeno vrtel v roki in ni rekel besede. Toda v očeh sem mu bral žalost in očitanje. Naenkrat mi je postalo tako neizmerno hudo, da bi ga najrajši objel in poprosil odpuščanja.

Dal je bratu pero nazaj in sedel k peči. Videl sem, da mu roke trepetajo, in za noben pogovor nisem bil več. Kar izmuznil sem se iz sobe in odšel v gozd. Sedel sem na mokra tla in niti pomislil nisem, da bi se lahko prehladil. Stisnil sem glavo v dlani, se nenadoma zjokal in tako dolgo sem ihtel, da so mi bile roke mokre od solz.

To je bil moj prvi in zadnji greh proti očetu in ne odpustim si ga nikdar, ker vem, da za tak greh ni odveze.

VIKTOR GREGORAČ:

Krik s ceste

Oblaki potujejo izza gora. Kot titani se vzdigujejo in zakrivajo s svojo belino azurno nebo. Ob cesti je staro zidovje, ki stoji že od davnih časov, ko še ni bilo brnečih avtomobilov. Cesta je bila takrat še ozka, ne, saj je skoraj ne bi smel imenovati tako, to je bil drevo-red, pod nogo je zaškripal pesek, če je stopila grajska gospodična nanj. Le včasih so zaškreblijala kolesa kočije, v kateri se je peljal stari grajski gospod na sprehod...

Kot onemogel starec je to zidovje, čakajoč topo svojega konca. Zadaj je nekaj gred, zasajenih s fižolom, ki se naslanja ob krivenčaste prekle. Potem je nekaj metrov više na nasipu železniški tir s polomljenimi, zarjavljenimi vozovi. V svetovni vojni so jih pripeljali sem. Skoraj ravno taki so bili takrat, le da so preperle deske pobrali delavci in kurili z njimi v mrzlih zimskih nočeh. Tik za tirom je tovarna, zadaj pa drevje, gozd...

Pred seboj imam cel kup knjig. Kar ne vem, kaj bi vzel v roko. Celo en letnik revije in dvoje zvezkov poezij je vmes. — Tako neprijetno je; zleknem se in vzamem v roke Jarčevo Novo mesto. Dolgočasno listam po knjigi.

»Saj ni drugega, kot do obupa enake črke, le da so nekatere malo bolj vtisnjene kot druge. Odstavek za odstavkom.« — Pa sem res pust in dolgočasen. Nobena reč mi že ni všeč. Stara mati bi rekli: »Grabit ali kosit pojdi, pa ne boš imel časa za zdehanje!« Obrnili bi se urno in rjave, bose noge bi drobnele po zaraščeni poti, v katero so globoko vdolbene kolesnice. Mogoče bi se še ozrli, a bi si brž potegnili ruto na čelo, da bi si vsaj malo zasencili obraz, ali pa zato, da bi me nič več ne videli.

Nekaj mi pade iz knjige. Poberem. Majhna, iz časopisa izrezana slika. Gogolj je. Vesel sem ga, odpiham prah s slike in jo skrbno položim med liste. Takoj se spomnim: Revizor, Mrtve duše... Potem strmim v sliko. Najdalje opazujem oči. Nekoliko odmaknjene so in prikrit je njihov blesk. Ne razumem jih. Gledam obraz in lepe po-

teze, a premotijo me oči, skrivnostne, s prezirljivim nasmeškom. Ah, to se mi le tako dozdeva, ker ima Gogolj dolge, lepe lase.

Zmoti me vrišč s ceste. Otroci sede na cesti in mečejo drug v drugega prah. Nekateri jočejo in si z zamazanimi rokami brišejo lica.

»Daj dinar!«

»Jaz sem ga našel.«

»Boš dal, smrkavec!« slišim in nato obupen jok. Izza vogla že hiti debela ženska in vpije še bolj kot otroci. Nekatero natepe in jim vzame denar.

»Joj, kovač je bil!« še zajoka starejši deček. Drugi so že potolaženi in se spet mirno igrajo. Ženska pa še žuga od daleč.

»Prav lahko se jim kaj pripeti, ko se tako brezskrbno igrajo. Da jih le puste! Soseba bi jih pa le lahko napodila, če jim je že vzela denar,« si mislim.

Nič prav ne doživljam dogodkov s knjigo. Mehanično obračam liste in obstanem včasih ob prav brezpomembnih besedah. — Po cesti gredo delavci v tovarno s hreščečimi koraki. Samo slutim jih, pogledam jih pa ne. Saj sem jih že navajen. Vsak dan je tako.

Nenadoma grozen krik. Ljudje tečejo k staremu zidu.

»Jezus, kako je krvav!« ječi obupan glas.

»Je še živ?«

Po tem vem: otroka je povozilo. Zdaj je že stražnik zraven in vprašuje...

Kmalu se vse pomiri. Le debelo sosedo še slišim, ki pravi: »Že prej sem bila huda na otroke, ker so se igrali na cesti. Saj pravim, človek ima same skrbi. Bog ve, kje so matere, da nič ne pazijo nanje. Pošteno bi jih bilo treba prijeli!«

Spet gledam Gogoljevo sliko. Zdi se mi, da se je še bolj postrani obrnil. Še pogledati me noče. O, ne! Prav prikrito, toda jezno me pogleduje. Res ne vem zakaj. Moj Bog, kaj sem mu pa storil?

Na cesti ni več otrok, samo velik, temnordeč madež...

Paletje šole in ljubezni

IV.

Marijan Savnik nikakor ni mogel odpustiti Sliki, da jih je bil tisto jutro zvezal. Drugi so že zdavnaj pozabili, kako si jih je bil Slika privoščil, Savnik pa je od dne do dne premišljal, kako bi se mu osvetil. Že nekaj časa je hodil zvečer vasovat k mesarjevi Tončki in Slika, ki je imel čudovito dober nos, je nekega dne razglasil, da je Savnik zaljubljen. Ta je pa kar mirno požrl obdolžitev in se ni zmenil za posmeh tovarišev. Mar so bile njemu dekleta in podobne neumnosti! Še najbolj srečnega se je počutil tedaj, ko je dobil od doma paket ali denar. Tončki je bilo kaj nerodno, ko so jo včasih špikali, in večkrat je sklenila, da bo Savnika kar spodila, kadar spet pride. Nekega dne pa, bilo je v petek zvečer, jo je Marijan vprašal, kdaj bo oče spet kaj zaklal.

»Prav jutri,« je odgovorila Tončka nekam prisiljeno in bi se bila kmalu zasmejala zaradi tega neumnega vprašanja. »Saj veste, da boste imeli v nedeljo veliko slovesnost, ko boste blagoslovili letala, in da bo šlo prav gotovo mnogo mesa. Toda nad vse rada bi vedela, zakaj vas to zanima. Ali ne veste nič zanimivejšega povedati?«

»Že, toda veliko mi je do tega, da bi vedel. Če ste količkaj ljubeznivi, mi lahko storite veliko uslugo, za katero vam bom zelo hvaležen.«

»No?«

»Prosim vas, preskrbite mi jutri žolčni mehur, rad bi ga imel!«

Tončka se je morala ponovno zasmejati. Takega čudnega svetnika pa še ne! Obljubila mu je, da mu bo preskrbela. Nikakor pa ji ni hotel povedati, za kaj bo rabil žolč.

»Morda boste že v nedeljo izvedeli,« je dejal in tako zaključil ta svojevrstni »ljubezenski« pomenek.

Ko je šel mimo Lavričevega vrta proti domu, si je ves zadovoljen mel roke in se veselil ob misli, kako se bo v nedeljo maščeval Sliki in ga pred vsemi osramotil. Ko pa je mislil zaviti čez dvorišče, se mu je zazdelo, da prihajajo tam od kegljišča neki glasovi. Postal je in prisluhnil. Res, nekaj je bilo, a ni mogel ugotoviti, kaj. S pritajenimi koraki se je ob gredicah bližal kegljišču. Nenadoma se ga je polastila neka detektivska strast.

Na vrt je lila čudovita mesečina in drevesa in poslopja so se kopala v pravljčni, sinjkasto nadahnjeni luči. Človeku, ki je imel količkaj srca, se je v tem razpoloženju moralo roditi v duši hrepenenje. Savnik pa ni bil za to.

Čim bolj se je bližal kegljišču, tem glasnejši so postajali glasovi, ki so prihajali izza ograje.

»Čudno,« si je mislil Savnik, »pes ne zavija tako; pa čeprav bi, saj je privezan onkraj dvorišča. Tako se kvečjemu derejo mačke, kadar se zbirajo po strehah.«

Glasovi so za trenutek prenehali, nato pa so se oglasili znova toliko glasneje in presunljiveje. Pasje zavijanje, mačje mijavkanje, kruljenje lačnega želodca in mukanje in vzdihovanje — vse je bilo v njih. Marijanova radovednost je vedno bolj rasla in pripravil se je za zadnji naskok. Ko je tuljenje doseglo višek, se je preskočil od grede proti plotu, z odločnim zamahom razgrnil grmovje španskega

bezga, ga spet preskočil in obstal kakor vkovan. Sam Jupiter bi mu lahko zavidal prizor, ki ga je zagledal v tem trenutku.

Na voglu kegljišča je stala velika lipa, pod njo pa je bila kamnita miza. In na tej mizi je kakor kup nesreče vznak ležal, si pulil lase, brcal z nogami in krilil z rokami — Srček...

V Savniku se je vzbudilo sočutje.

»Ali te trebuh boli?« je pomilovalno vprašal. »To je hudo, če ima človek krče. Čakaj, v kuhinji so še pokonci. Grem iskat šilce brinjevca in popra. Po njem ti bo takoj odleglo.«

In je mislil iti. Tedaj je Srček, ki se je bil zdrzil in za trenutek prestal z jadikovanjem, planil pokonci in zaklical: »Čakaj, saj me ne boli trebuh.«

»Kaj pa ti je, da spuščaš take glasove?«

Srček si ob tem vprašanju ni mogel kaj in znova ga je premagalo, da je začel s svojo originalno godbo, ki je šla kar skozi ušesa. Med groznim jadikovanjem se je razkril Savniku: »Slavica me ne mara.«

Marijana je v trenutku zapustilo sočutje.

»A! No, potlej pa kar še malo poleži na tem kamnu. Morda ti bo odleglo,« je dejal in se obrnil, da bi šel.

Tedaj pa je vse grmovje oživel. Kakor bi se bili vzeli iz zemlje, so nenadoma stali pred njima vsi tovariši, ki so ves čas skriti poslušali Srčkove trubadurske vzdihne. Ves smeh, ki so ga morali toliko časa zadrževati, je sedaj planil iz njih in Slika si je ubogega zaljubljenčka tako privoščil, da bi se bil ta najrajši pri priči pogreznil v zemljo.

»Pobje,« je začel s svojim običajnim nagovorom, »čakajte, da vam povem! Veste, bal sem se, da se bo tale možiček nekega dne kar vnel na Bradatki in bo kar pred nami »konec vzelo« od prevelike zaljubljenosti. Pa sem stopil zadnjič do Slavice, ji povedal, kako in kaj, in jo tudi prosil, naj ga no ozdravi. Nocoj mu je v smrečicah napovedala sestanek. Jaz sem bil skrit tam zraven in sem se veselil, ko sem vedel, da bo kaj prav posebnega. No, pa ti jo primaha Srček skoraj celo uro prej, Slavica pa točno ob napovedanem času. Ko jo je zagledal, sem se bal, da ga bo kap, tako je bil ves vznemirjen. Trdno je bil prepričan, da je popolnoma njegova. »O Slavica,« je zakrilil z rokami, se zagnal proti njej in jo hotel objeti ter že kakor miki miška v kinu stegnil vrat in gobček, da bi jo poljubil — tedaj pa se je spotaknil ali kaj in telebnil na tla... Slavica se je zasmejala in zbežala, jaz pa skoraj k sebi nisem mogel priti od smeha in sem se kar po tleh valjal...«

Zaman je Srček prosil tovariša, naj bo tiho. Nič ni pomagalo: Slika je do zadnje pičice vse izblebetal. Fantje so se krohotali, Srčku pa je bilo, kakor da gori pod njim. Nenadoma ga je nekaj prijelo, planil je na noge in jim tako urno izginil izpred oči, da ga kljub vsemu iskanju niso mogli najti.

Tedaj je še Slika priznal, da so ga preveč zdelali, in bal se je, da si Srček ne bi kaj naredil. Kar nekam poparjeni so odšli po brezuspešnem iskanju, ki je trajalo pozno v noč, spat.

Ko pa so prišli v svoj »hotel«, so našli Srčka na postelji. Spal je mirno, kakor da bi se ne bilo zgodilo nič.

»Pobje, zdaj pa že vidim, da sem ga za vselej ozdravil,« je pojasnil Slika in v dobri četrti ure ni bilo slišati v spalnici nič drugega kakor smrčanje zdravih in močnih ljudi.

Drugi dan se je zgodilo prvič, da se noben ni hotel pokoriti Stanetovemu povelju. Kar nič niso marali slišati, ko jih je prišel buditi. Zastonj jim je do-

povedoval, da bo dela čez glavo. Vedeli so sicer, da bodo prišla iz Ljubljane nova letala in da se bodo morali pošteno truditi, če bodo hoteli vse pripraviti za drugi dan, toda kaj, ko so pa šli zaradi nesrečnega Srčka šele ob zori spat.

Srček, ki se je bil v tistih urah dodobra spočil, je vstal takoj, ko je stopil Stane v sobo. Brez besede in kakor da bi se ne bilo ponoči nič zgodilo, je odšel nato naravnost k Stanetu. Hudo mu je bilo, da ga je tako nerodno polomil. Ni si mogel kaj, da ne bi Stanetu vsega povedal. Skoraj sočutno ga je poslušal Stane in rad bi mu bil zaupal, kako dobro ga razume.

»Da veš, Stane, enkrat sem ga polomil in lahko rečem, da ga ne bom nikdar več. Vsaka šola nekaj stane. Obljubljam ti, da se odslej ne bom brigal za nobeno drugo stvar več kakor samo za letala. In to te prosim: Ukaži fantom, da se ne bodo več norčevali iz mene. To boli. Dovolj je bilo sramote.« je še govoril Srček.

»Le nič ne skrbi!« ga je potolažil Stane. »Vedi pa, da se bo tudi Slavici morda še prav to, kar je tebi naredila snoči, temeljito opletalo. Vsak pride nekoč na vrsto. In to je hudo v življenju, da nihče ne more nič zato.«

V tem je pred hišo zahupal avto. Oba hkrati sta planila k oknu, odtam pa naravnost na dvorišče. Iz Ljubljane je prispelo prvo letalo. Stane je nanj veliko dal in vsi letalci so se ga brezmejno veselili.

Komaj so zaspanci zaslišali brnenje motorja, so na vrat na nos pridrveli na dvorišče in kar nagledati se niso mogli sijajnega ptiča. Takoj so se spravili na delo in pod Stanetovim in Julčevim vodstvom je letalo v teku dobre ure bilo popolnoma pripravljeno za polet. Potem so ga spravili v lopo. In potem so prišli še drugi aparati.

Stane in Julče kar do sape nista mogla. Neprestano sta morala letati sem in tja. Pod večer so začeli prihajati že nekateri gosti, ki so bili iz mesta povabljeni na slavnost, in dela je bilo čez glavo tudi v gostilni. Stane ves dan ni videl Marije. Šele po večerji, ko sta z Julčtom prvič po dolgem času spet sedela na klopci pred hišo in se neprisiljeno pomenkovala, se jima je nenadoma pridružila.

Sprejela sta jo v sredo in bila vsak zase radovedna, kako je pri srcu drugemu. Nenadoma sta se znašla skupaj tekmeča in dekle, ki ni vedela, kaj se godi z njo.

Dolgo so molčali. Le polagoma so se začeli pogovarjati o jutrišnjem dnevu. Oba, Stane in Julče, sta bila edina v tem, da mora biti tudi Marija na slavnosti kakor gost. Dekle se je upiralo, češ da ne bo utegnila, ker bo morala pomagati domačim, a fanta sta vedela, da pravi to samo tako. Nazadnje se je le vdala in v lepi slogi so se poslovili in odšli k počitku.

(Dalje.)

FRANJO PRIMC:

Disonance

Včasih se mi zazdi,
da je tako prazen ta svet
in da je ves preklet,
da težka môra na njem leži.

A vendar hkratu vem, da ni tako:
saj sonce še sije nanj,
saj je še modro in jasno nebo,
saj so še srca polna sanj.

PROF. FR. PENGOV:

Grabarji in sanitejci v naravi

Kadar napove država kaki drugi državi vojsko, se takoj povsod, zlasti v vojnem ozemlju organizira sanitejska ali zdravstvena služba, ki nima skrbeti samo za uboge ranjence, ampak tudi za higieno ali zdravstvo v širšem pomenu, da se ne razpasejo nalezljive bolezni, te zveste družice vojske in lakote.

Tudi v naravi imamo lepo organizirano sanitejsko službo.

Morda si že videl v menežariji jastreba? Ptica ni napravila najbrž prijetnega vtisa nate. Veliko, nerodno telo, polno umazanije in ostudnega vonja, je odeto v temačno, mrko perje. Na glavi in vratu pa, kjer ni perja, se kaže meso v zoprni goloti. Živalski ostanki so mu v hrano in njegova požrešnost je nenasitna.

A glej, dragi moj, ravno te lastnosti dajejo gologlavemu jastrebu in njegovim sorodnikom neprecenljivo vrednost za vroče in vročevlažne tropske pokrajine. Znano je, da so ondotni prebivalci silno malo vneti za snago; crknetino puščajo na cesti ali travniku, kjer je pač obležala. Kako strašne nalezljive bolezni bi se lahko izcimile v kratkem času iz gnijoče mrhovine, da ni postavila božja previdnost tudi za te kraje posebnih zdravstvenih komisij iz živalstva, ki poskrbijo, da izgine vse, kar diši po mrhovini, v najkrajšem času v brezdnu njihovih želodcev.

Kar so jastrebi med pticami, to so hijene in šakali med sesalci.

Lev je iz zasede napadel in raztrgal groznega nosoroga, ki je bil že bolj v letih. Kot triumfator stoji kralj živalstva na premaganem nasprotniku. A dolgo ni zadovoljen s puhlo slavo nasilnega, zahrbtnega premagovalca; takoj se začne slavnostni obed, ki ga deli s tovarišem ali pomagačem v boju. Skupaj sta lovila, skupno delita plen. A za oba je preveč ogromne pečenke. Kako velikansko torišče in zarodišče kužnih bacilov bodo postali neporabljeni ostanki orjaškega mrliča v vročem zraku afriškega gozda!

Toda ne boj se! Od vseh strani preže progaste in lisaste hijene, čakali in podobna svojati, da dobi svoj delež od kraljeve večerje. In če bi ostanki še tako smrdeli, prihodnje jutro bo obsijalo s svojo svetlobo komaj še neznatno koščico, ki jo je prezrla grdogleda hijena.

Ko se gostijo razni jastrebi ob kameli ali drugem tovornem živinčetu, ki je poginilo in ga je pustil leni Arabec ali Turek ali črni zamorec nezakopanega ob poti ter prepustil troh nobi, tedaj pogrešamo v tej družbi le redkokje k r o k a r j a. Čudovit njegov nos mu pokaže v neznane dalje pot do slastnega obeda.

Pa ne samo kroker, ki ga v naših krajih ne vidimo ravno pogosto, ampak vsa sedmorica vranje družine: kroker, črna vrana, siva vrana, kavka in sraka, gorska vrana in planinska kavka ali kramparčica se lahko prištevajo zdravniški policiji. Marsikaj slabega ima ta žlahta na vesti, a oglejmo si njeno dobro stran.

Kroker in vrane nam koristijo s tem, da pokončavajo rjave hrošče, ogree, škodljive polže, ličinke, kobilice, zlasti grozno kobilico selilko v Egiptu, da lovijo poljske in gozdne miši. Še veliko važnejši pa je kroker v naravi kot zdravstveni policaj. V mrtvih živalih, ki se razkrajajo, se razvija poleg kužnega duha tudi nevarni mrtvaški strup. Pik žuželke, recimo muhe, ki se je na trohneči mrhovini nasesala tega strupa, je zelo nevaren, dostikrat smrtonosen. Kolikokrat bereš taka poročila v časopisih!

Kroker pa kot odločen žandar, ki ima skrbeti za zdravstvo, poskrbi s svojimi sorodnicami vred, da vsi ti mrtvaki izmed sesalcev in ptic, da, celo mrtve ribe v najkrajšem času izginejo s površine zemlje. Ker tako hlepi po mrhovini, zato tudi neutrudno stika za živalskimi mrličji. Bistro oko, prefini voh ga pripelje kmalu na pravo sled. Odtod si tudi najlaže razlagaš sicer zagonečno dejstvo, da naletiš zunaj na polju in v gozdu tako redko na mrtvega ptiča ali divjačino, ki je poginila. Četudi polovita kragulj in sova veliko ptic in manjših sesalcev, četudi se marsikaka manjša žival skriva umirajoč v kako temno luknjo, vendar požro veliko večino mrtvih živali takoj krokerji, vrane in srake in jih obero do golih kosti.

V tej svoji pohlepnosti po mrhovini nastopa kroker z neprekosljivo vrlino kot energičen načelnik in policijski stotnik svoje stroke, to je zdravstvene policije v naravi; adjutantje so mu vrane in srake. Svoje delovanje je raztegnil celo na mrzle severne kraje. Kar uide njegovemu sokoljemu očesu, to zagrne v kratkem sneg pod svojo mrtvaško odejo. Celu na zamrznjene ribe se spravi pozimi kroker in jih izseka s svojim silovitim kljunom iz ledu kot pravi mojster v konjederstvu.

Tudi v malem svetu ž u ž e l k ne pogrešamo sanitejcev; da, po številu še znatno presegajo svoje stanovske tovariše iz višjih krogov. Med plemiče po nagonu smemo prištevati čebele, ki uživajo najplemenitejšo hrano, nektar, nebeško jed poganskih bogov in boginj; aristokratje po obleki so metulji; pomisli le na krasoto našega dnevnega pavlinčka, admirala, petelinčka, zorice ali indijskega Parisa!

Toda kako kmalu zamrje čebelica, ko je napolnila satne celice, kako hitro pogine lepi metulj, ko je poskrbel za zarod in pritrdil na

cvetlico svoja jajca! Večina žuželk so pri svojem rojstvu že sirote brez očeta in matere. Nepričakovano izjemo pa opazamo pri najbolj skromnih plebejcih med njimi, pri govnačih, ki dosegajo starost očakov med žuželkami.

Raznovrstnih govnačev, ki jih imenujemo naravoslovci posebej Geotrupe, Ontofage, Koprider, Skarabeje itd., je v naravi v primeri z drugimi hrošči zelo veliko. In dočim je drugim vrstam hroščev usojeno, da uživa le rod za rodom veselje lepega poletja, opazamo pri govnačih, da sta povabljena na slavnostno gostijo oče in sin, hči poleg matere.

Govnači to odlikovanje tudi zaslužijo pri svojih velikanskih zaslugah za zdravstvo v naravi. Higijena zahteva, da se vse, kar je jelo gniti, spravi hitro s poti.

V prvi vrsti so razne muhe, mrharji, slaninarji, grobarji. Na poti leži mrtev krt, belouška z zmečkano glavo, ubita ptica. Če obleže kar tako, so nevarnost za zdravje. Toda bodite brez skrbi! Prej nego v 24 urah so na mestu omenjeni konjederci, ki obero mrtvece do golih kosti ali pa jih spremene v suhe mumije.

Slišali ste že, da prenašajo najnevarnejše kužne bolezni neke premajhne rastlinice, ki jim pravimo glive cepljivke ali bakteriji. Ti bolezenski bakteriji se ob času epidemij zaredijo na milijone in milijarde v črevesju okuženih in v njihovih izmečkih ter zastrupljajo zrak in vodo. Že stari modrijani so tisočletja pred moderno bakterijologijo čutili, kako potrebno je, da se blato in gnoj ne puščata ležati na vrhu zemlje. Zato so imeli orientalski narodi v svojih zakonih mnogokrat tozadevne predpise. Mojzes je v tem oziru dal Izraelcem posebno postavo. (V. Mojz. 25, 12.)

Slovenskemu kmetu se ni treba brigati za Mojzesovo postavo: to pa le zaradi tega, ker jo izpolnjujejo toliko skrbneje razni govnači. Ti izkopljejo jamico in zakopljejo vanjo, kar je pustil človek, ter napravijo tako neškodljivo. Snovi, ki se nam tako gnusijo, so njemu v hrano. Najznamenitejši med temi naravnimi pometachi izmed govnačev so tako imenovani Geotrupi, ki jih živi v Evropi okoli 40 vrst, v srednji Evropi pri nas le 8. Pogostni so: črno blesteči mali Afodij, znan iz življenja slavnega Erjavčevega učenjaka Šnakšneperlajna, dalje 2 cm dolgi navadni govno brbec, polkroglasti, jekleno modri spomladanski govno brbec ter črni Ceratofij s tremi rožički na oprsju.

Popolnoma izpričano je, da zakopavajo Geotrupi gnoj z uprav strastno vnemo, kar je za javno zdravstvo velika sreča. Pa še neke važne stvari ne smemo pozabiti. Gospodar gnoji: in čim več in bolj gnoji, toliko bogatejši je praviloma pridelek. Kmetijska kemija in lastna skušnja učita, da gnoj toliko več zaleže v zemlji, čimprej ga podorje; če ga pa pusti dalje časa v manjših kupih na zraku, mu ga izsuši sonce in izpere dež, da ima zemlja slednjic le malo užitka od prazne preostale slame.

Ta važna resnica je govnaču in njegovim tovarišem prav dobro znana. Zato prevzemajo v svoje delo vedno le popolnoma svež gnoj. Dočim spravljajo s pravim ognjem pod zemljo take odpadke, ki so

bogato nasičeni kalija, dušika in fosfornih soli, pa popolnoma prezirajo trde, od sonca ožgane kepe, ki so izgubile vso gnojilno vrednost, ker so bile predolgo na zraku. Za take malovredne ostanke se ne zmenijo; naj jih ima, kdor hoče.

Če hočemo tudi pri govnačih ločiti med magnati in prostaki, potem moramo prištevati gotovo čudovitega Skarabeja, ki izdeluje in vali v varno zavetje umetno izdelane kroglice, kakor tudi razne vrste Koprivov, bojevitih nosorožcev s sulicami na čelu, med plemenitase, dočim smo označili Geotrupe in razne Ontofage (»ontos« je bil pri Grkih gnoj, »fagejn« se pravi jesti) kot plebejce ali prostake.

Če pa kdo misli, da so hrošči, ki se pečajo s tako nizko, dasi prekristno obrtjo, nerodne postave in slabo oblečeni, se moti. V svojem omejenem svetu nosi ta hlevski hlapec krasno obleko: nekateri nosijo kot pogrebci zlate trakove, lepe pomarančne pasove na pokrovkah, drugim se sveti oprava kot žamet. Nekateri Ontofagi se zavedajo bolj živo svojega preprostega stanu in se oblačijo resno in preprosto: črna in rjava barva prevladujeta. Toda kako mične okraske opaziš na tem tako preprostem ozadju! Skoraj pri vseh članih te družbe najdeš ali vzporedne brazdice ali nanizane vozlečke, posejane z bisernimi bradavičicami. Zares lepi so mali Ontofagi in mi jim privoščimo to srečo; saj so najboljši prijatelji našega zdravja, sanitejci, ki jim ni para.

FRANJO PRIMC:

Luč v oknu

Kadar mimo tvojega okna grem,
vselej svetla luč trepeče v njem.

Zjutraj okno v zarji se blesti,
ves dan zlato sonce v njem žari,
a zvečer, ko vseokrog je mrak
in je truden in ves plašen moj korak,
v oknu topla, tiha luč gori.

Kadar mimo tvojega okna grem,
vselej svetla luč trepeče v njem,
ali meni, meni ne gori...
Sam Bog ve, kje si takrat ti...

Jurček se uči fotografiranja.

1. Pravilna osvetlitev je prva stvar

Zagoneten dim iz peči...

Osmošolec Tine sedi v svoji sobi. Zunaj je sonce. Tudi v sobi je prijetno toplo, peč je dobro zakurjena. Tine sedi z napol zaprtimi očmi in premišljuje o matematični nalogi, ki jo bodo jutri pisali. Naenkrat puhne z vso močjo iz peči gost dim. Bil je samo kratek izbruh. Že se hoče Tine še enkrat potopiti v sanjarije, toda vznemirljivi prizor se ponovi. »Kaj neki bo to?« si misli Tine in odpre vratca pri peči. Odlično je zadel, prav takrat je peč zopet oddala izdaten plinski napad. Tinetu so se začele solziti oči. Tedaj pa se mu je posvetilo: »Jurček?« Kdo drugi bi to bil? Jurčkova peč je priključena na isti dimnik. Treba bo pogledati.

Rešitev uganke

En sam pogled v Jurčkovo sobo pove vse. Zeleni četrtošolec Jurček stoji pred pečjo in ima v roki cel šop že razvitih filmskih negativov. Odpira vratca in vrže vsakokrat nekaj sivočrnih listov v peč. Negativi v peči vzplamte. Tako je kuril Jurček peč s celuloidom. Za ostalo je poskrbelo ljubo sonce. Z vso silo sije na dimnik in pošilja topel zračni tok v njegovo odprtino. Plini ne morejo iz Jurčkove peči kvišku, odtod plinski napad.

»Človek,« reče Tine Jurčku, »kdo pa nalaga peč z negativi?« Jurček zardi do ušes, brez besede odloži preostale negative. Tine pregleda list za listom. Bila je popolna zbirka posnetkov, kakršni bi ne smeli biti; prava redkost. Večina med njimi je koščeno trda, ker je bila premalo osvetljena. Nekateri pa so izdatno preveč osvetljeni. »Drugi so bili točno taki,« pravi Jurček. Tine mu rad verjame.

Jurčkove tožbe

Potem je začel Jurček tožiti brez konca in kraja. Pripoveduje, kako je bral v fotografski knjigi, od česa vsega je osvetlitev pri fotografiranju odvisna. Zvedel je, da je svetloba pozimi drugačna kakor poleti, opoldne močnejša kakor zjutraj ali zvečer. Včasih je predmet, ki ga slikaš, svetel, razsvetljava pa temna in obratno. Včasih je predmet zelo daleč, takrat oddaja močno svetlobo (pokrajina); včasih pa je blizu fotografskega aparata, takrat je treba računati s šibkejšo svetlobo. Tudi ni vse eno, ali je nebo oblačno ali jasno, vreme kislo ali vedro. Prav tako je važno ospredje, zlasti pri pokrajini. Razen tega je treba upoštevati občutljivost rabljenega filma, zaslonko in marsikaj drugega. Celo na nadmorsko višino kraja, kjer slikaš, se moraš ozirati pri določanju osvetlitve, tako da moraš pri Prešernovi koči vrh Stola znatno manj osvetliti kakor v Ljubljani. Človek bi

torej moral nositi s seboj barometer in se ozirati pri fotografiranju na vsako vremensko spremembo. Najbolje bo, je sklenil Jurček, če opusti fotografiranje in se loti nogometa kakor drugi. Tu vsaj več, pri čem si, in se ne moreš vračunati.

Merjenje namesto ugibanja

Tine je potrpežljivo čakal, da se je Jurček izpovedal. So stvari, ki jih človek mora izkašljati, sicer ga kašelj zaduši. Končno mu pojasni, da je za določanje pravilne osvetlitve treba vedeti samo, koliko svetlobe oddaja predmet, ki ga slikamo. Seveda odloča o tem dnevni in letni čas, vreme, svetlost predmetov in še nekaj drugih okolištin. Imamo tudi priprave, s katerimi je mogoče meriti svetlobo, ki prihaja od predmetov. Tako pridemo brez ugibanja do pravilnosti osvetljenih posnetkov. Take priprave imenujemo svetlomere. Takoj skočim po svoj svetlomer. Ti pa medtem prepisi tole osvetlitveno tablico, ki jo nosim vedno pri sebi. Tudi tebi bo prišla čisto prav.

Osvetlitvena tablica za zunanje posnetke

Predmet	September, oktober, marec, april		November, dec., januar, februar		Maj, junij*, julij, avgust	
	zaslonka	osvetlitev	zaslonka	osvetlitev	zaslonka	osvetlitev
Ob svetlem soncu (ali v gorah in ob vodi ali pri svetlem predmetu)	8—9	$\frac{1}{50}$ sek.	5,6—6,3	$\frac{1}{50}$ sek.	11—12,5	$\frac{1}{50}$ sek.
Ob zmerni oblačnosti (ali pri temnem predmetu)	8—9	$\frac{1}{25}$ sek.	5,6—6,3	$\frac{1}{25}$ sek.	11—12,5	$\frac{1}{25}$ sek.
Ob močni oblačnosti (ali pod drevjem)	5,6—6,3	$\frac{1}{25}$ sek.	4—4,5	$\frac{1}{25}$ sek.	8—9	$\frac{1}{25}$ sek.
Kadar uporabljaš rumenico, vzemi še enkrat večjo osvetlitev ali naslednjo večjo zaslonko.						

Kako osvetlim v snegu?

Kadar je sneg, imamo toliko svetlobe, da lahko osvetlimo kakor poleti. Zimske slike so najlepše slike.

Predmet	Zaslonka	Osvetlitev
Ob soncu in snegu na prostem	11 — 12,5	$\frac{1}{50}$ sek.
Temni predmeti ob soncu in snegu	8 — 9	$\frac{1}{25}$ sek.
Sneg in sonce na cesti in trgu	8 — 9	$\frac{1}{25}$ sek.
	5,6 — 6,3	$\frac{1}{50}$ sek.

Kako osvetlimo doma?

Celo svetloba najsvetlejšje sobe je v resnici mnogo manjša od svetlobe pred njenim oknom na prostem. Sredi svetle sobe je približno 500 krat temneje kakor istočasno zunaj. Še najmočnejša je svetloba tik ob oknu. Zato fotografiraj vedno samo blizu okna. Vzemi največjo odprtino zaslonke, pa boš shajal z osvetlitvami od $\frac{1}{25}$ do $\frac{1}{2}$ sekunde. Aparat pritrdi na stativ. — Zvečer pa lahko pri 40 svečni žarnici v razdalji 1 m od žarišča osvetliš pri odprtini 4,5 in pri filmu z največjo občutljivostjo $\frac{1}{2}$ sekunde.

Električno merjenje

Jurček je skrbno prepisal vse, kar je bilo napisanega na Tinetovem listku. Sklenil je, da bo tudi sam nosil vse te podatke vedno s seboj. Ko bi jih že prej poznal, mu ne bi bilo treba danes sežigati pokvarjenih filmov.

Tine pa je medtem prinesel iz svoje sobe majhno priročno pripravo, ki je bila na videz podobna električni žepni svetilki. Na njej je bilo napisano »Excelsior«. Na sprednji strani je bila podobna električnim merilnim pripravam, ki sta jih oba poznala iz fizike. Sredi nje je Jurček opazil skalo s številkami od 1 do 15; pred skalo pa se giblje tiho tanka igla. Tine mu je pojasnil, da je to električni svetlometer. Tine ga usmeri proti nebu. Začuden opazuje Jurček, da kazalec zapušča svoje izhodišče na skali in se pomakne precej na desno. Potem da Tine roko med nebo in svetlometer. Kazalec se v hipu vrne v izhodišče. Jurček vzame svetlometer v roko in poskuša. Usmeri ga najprej proti temnim sobnim vratom, potem proti svetlim hišam na drugi strani ulice in končno proti nebu. Vsakokrat se igla ustavi pri drugi številki na skali. Pri svetlih predmetih imamo velik premik, pri temnih pa malenkosten. To je prava čarovnija. Mrtva priprava kaže, kaj je temno in kaj svetlo in vse vmesne možnosti. Torej opravlja delo, ki ga je zmožno sicer samo človeško oko.

Jurček je kar pozabil, da je sklenil postati nogometaš. Stvar z električnim svetlometerom se mu zdi zelo zanimiva. Takoj je spoznal, da nam ta priprava pomaga pri določanju pravilne osvetlitve. Nad skalo stoji v krogu vendar ulomki $\frac{1}{10}$, $\frac{1}{25}$ itd.; same vrednosti, ki jih že pozna, ker so označene tudi na zaklopu njegovega fotografskega aparata.

Mala elektrarna

Jurček postaja vedno bolj radoveden. Čisto naravno je, da bi rad vedel, kako tak električni svetlometer deluje. Tine mu razloži, da je

Tak je električni svetlometer, ki najzanesljiveje pove pravilno osvetlitev pri fotografiranju.

to nekaka majhna elektrarna. Samo da je ne žene vodna sila ali premog, marveč se tu pretvarja v električni tok svetloba sama. Mnogožina elektrike, ki jo električni svetlomer proizvaja, je seveda malenkostna. Z njo ne bi mogel doseči, da bi gorele žarnice ali da bi se segrel likalnik. Zadostuje pa, da se premakne igla skrajno občutljive merilne priprave. Meri nam svetlobo, ki prihaja od predmetov, in nam pove, kako moramo osvetliti, da se slike teh predmetov pravilno vtisnejo na film v fotografskem aparatu. Kadar usmerimo svetlomer proti temnim predmetom, nam pokaže morda samo $\frac{1}{25}$, $\frac{1}{10}$ sekunde ali še celo manj kot osvetlitev. Ako pa je predmet svetel, nam pokaže $\frac{1}{100}$, $\frac{1}{250}$ sekunde ali še več. Električni svetlomer deluje zanesljivo in ne zahteva nobenega znanja in preišljevanja. Na njem prebereš osvetlitev tako hitro kakor na žepni uri čas.

»Kaj takega še nisem videl,« reče ves navdušen Jurček. »Da.« odgovori Tine, »električni svetlomer je ena tistih koristnih iznajdb moderne tehnike, ki služijo tisočem pri njihovem delu in zabavi.«

BOJAN DEVETAK:

Zvočni kino

»Kino, zvočni film!«

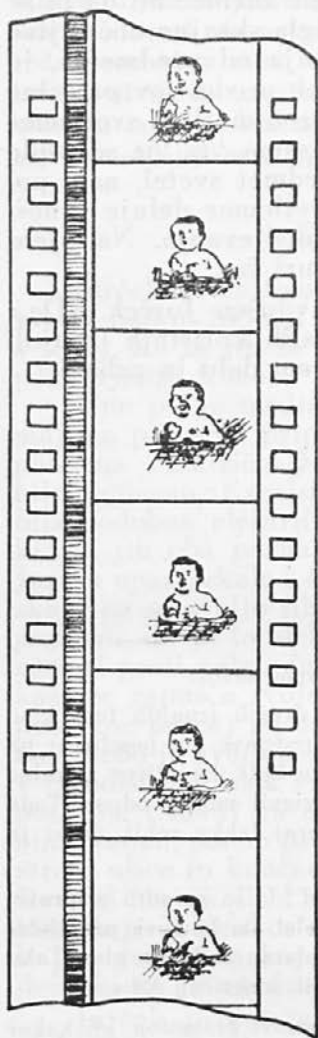
Starejši veste, da ni dolgo tega, ko je bila ta reklama novost.

V začetku našega stoletja je začel poleg mnogih drugih iznajdb tudi kino svojo zmagoslavno pot. Najprej so se prikazovale kinopredstave kot posebnost na sejnih in večjih zabaviščih, in sicer po večini predstave bolj dvomljive moralne vrednosti. Zato se je proti kinopredstavam marsikje dvignil močan odpor. Toda kino si je zmagovito utrl pot iz nižin in danes bi skoraj lahko rekli, da si je priboril isto veljavo, kot jo ima tisk.

Kakor hitro se je začela uresničevati velika zamisel, da so zgradili pripravo, ki je na platnu ustvarjala žive podobe, si je človek zaželel, da bi novi, pravljичni svet, ki si ga je ustvaril, izpopolnil, da bi življenju na platnu dodal še glas. Tako se je rodila ideja zvočnega filma, ki jo je prvi uresničil Američan Edison.

Edisonov aparat, ki je reproduciral glas, je bil v osnovi gramofon, ali kakor ga je njegov iznajditelj Edison imenoval, fonograf. Kakor prvi gramofon, je bila tudi prva priprava za oddajanje zvoka zelo preprosta. Uri podoben strojček je vrtel voščen valj, v katerega so bili vtisnjeni robovi. Na valj se je naslanjala igla, katere tresenje se je po tanki kovinski ploščici preneslo na zrak. Tako je v zraku nastalo valovanje — oziroma glas, o katerem vemo, da ni nič drugega kakor valovanje, tresenje zraka. Ko so se gramofoni izboljšali in so nastale okrogle gramofonske plošče, kakor jih poznamo danes, so porabili nove izboljšave tudi pri kinoaparatih za oddajanje glasu. Najteže je bilo prirediti gramofone tako, da bi se glas »odvijal« s hitrostjo, ki odgovarja premikanju filma. Bilo je pa tudi

dovolj drugih težkoč. Današnjih električnih ojačevalnih priprav niso poznali. Prav tako niso poznali električnih zvočnikov. Vse to je nadomeščal velik zavrt lijak, kakršnega srečamo še danes pri starih gramofonskih aparatih. Zato so bile pred-

stave omejene samo na majhen krog poslušalcev. Podobne težave so motile tudi pri snemanju glasu, saj se je moralo vse dejanje tako odigravati, da se je igralec med tem, ko je govoril, zadrževal v bližini roga, ki je lovil njegov glas. Tako je bil zvočni kino obsojen na življenje v laboratorijih toliko časa, dokler se obenem z razvojem radia niso razvili tudi zvočniki in ojačevalne naprave. Sedaj ni bil glas več navezan na mehaničen prenos s pomočjo gramofona. Pa tudi ojačil se je lahko tako, kakor je zahtevala velikost kake dvorane.

Poglejmo, kakšna je razlika med podajanjem glasu pri gramofonu in med načinom, kakor nam zvočnik podaja glas. Pri gramofonu drsi igla po neravni podlagi. Tako se gramofonska igla trese in to tresenje se preko tanke ploščice prenese na zrak. Vlogo igle prevzame pri zvočniku magnetno polje, v katerem niha tuljava, ki je pritrjena na papirnat lijak. Skozi tuljavo teče enakomeren električni tok. Ta povzroča, da pritegne magnetno polje tuljavo zdaj bolj zdaj spet manj, kakršni so pač impulzi, ki jih daje. Obenem s tuljavo pa zaniha tudi papirnat lijak, na katerega je tuljava pritrjena, in strese zračne plasti v istem ritmu, ki mu ga daje dotekajoči se električni tok. Tako nastajajo v zraku zvočni valovi.

Odgovoriti moramo še na vprašanje, kako in kje nastane pri filmu električni tok, ki daje zvočniku nihanje. Tukaj si je tehnika pomagala s fotocelico, s pripravo, ki izpreminja svetlobne žarke v električni tok. Fotocelica je vgrajena v zvočni projekcijski kinoaparat. Na filmskem traku je za zvok odmerjen nekaj milimetrov ozek pas, na katerem je »fotografiran« — glas. (Gl. sl.) V zvočni aparaturi, skozi katero teče film, pada iz posebne priprave ozek pramen svetlobe skozi filmski trak na fotocelico. Trak prepušča na mestih, kjer je bolj svetel, več svetlobe, drugod spet manj, fotocelica pa izpreminja svetlobo

v električni tok z jakostjo, ki se menjuje v istem ritmu, kakor se menjujejo različno razstavljeni deli traku. Tako nastaja izpreminjajoči se električni tok, ki se v ojačevalcih ojačen pošlje v zvočnike, kjer nam daje glas obenem z dejanjem, ki se odigrava v filmu.

novе knjige

Dr. I. Pregelj-dr. F. Tomšič: Slovstvena zgodovina Slovencev, Hrvatov in Srbov v vprašanjih in odgovorih. V Ljubljani 1938. Založila Jugoslovanska knjigarna. Tisk Jugoslovanske tiskarne, podružnice Novo mesto. Str. 164. Cena din 32.—.

Grafenauerjeva Kratka zgodovina slovenskega slovstva je pošla, Slodnjakova je za dijaka v naših časih predraga, da ne omenjam Kidričeve, ki je preobsežna in sega le v dvajseta leta preteklega stoletja. Dijak torej ni imel zdaj knjige, ob kateri bi mogel ponavljati in se učiti, kar je slišal v šoli iz slovstvene zgodovine. Dr. Pregelj je že dolgo mislil, kako bi pripravil pregleden repetitorij slovstvene zgodovine, ki bi odgovarjal sedanjemu učnemu načrtu. Kakor je ustregel šoli s svojo Književno teorijo, tako je tudi s tem svojim delom, katerega pa radi boleznim ni sam do konca zmogel in ga je priredil za tisk dr. Tomšič. Zamisel podati glavno snov slovenske in tudi srbskohrvatske slovstvene zgodovine v vrsti neprisiljenih in preglednih vprašanj in odgovorov je bila posrečena. Avtorja sta razdelila snov po dobah slovenske slovstvene zgodovine, na koncu vsakega poglavja pa dodala še odgovarjajoči pregled srbskohrvatske v drobnejšem tisku. Knjiga obsega vseh devet dob: pismenstvo (ok. 1000—1551), protestantsko versko obnovo (1551—1600), katoliško versko obnovo (1600—1768), prosvetljenstvo (1768 do 1819), romantiko (1819—1848), romantični realizem (1848—1880), poetični realizem (1880—1895), naturalizem (1895—1899) in sodobnost (1899 do danes). Uvodna vprašanja in odgovori pojasnijo vsako posamezno dobo, nato pa odgovori upoštevajo pisatelje in dela po njihovi pomembnosti. Umevno je, da sta morala av-

torja vse strniti na minimum, a vendar — ako bo vsak dijak vsaj to obvladal pri višjem tečajnem izpitu, se mu ne bo treba bati. Knjigo toplo priporočamo ne samo dijakom, katerih si ne moremo misliti brez nje, temveč tudi slehernemu, ki ga količkaj zanima naša slovstvena zgodovina.

Janka Mlakarja Izbrani planinski spisi. I. zvezek. Ljubljana 1938. Založilo Slovensko planinsko društvo. Načrt za platnice izdelal Boris Kobe. Tiskala Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani. Str. 288. Cena broš. din 55.—, vez. v polplatno din 60.—, v celo platno din 65.—. SPD, ki je doslej s svojim Planinskim vestnikom skrbelo za »turistično literaturo« najrazličnejših otenkov, se je končno odločilo, da bo izdajalo Zbirko slovenskih planinskih pisateljev. Prvi je prišel na vrsto naš dobri znanec Janko Mlakar, ki so ga, kakor vemo iz njegovih »Spominov« v Mentorju, že pred petdesetimi leti zamikale gore in je izza 1896 dalje najbolj priljubljen sotrudnik Planinskega vestnika, v katerem je pisal in kramljal o svojih neštetih turah. Kakor želijo mentorjevci, da bi kdaj dobili Mlakarjeve »Spomine« v knjigi, tako so pač tudi planinci želeli, da bi mogli imeti v svoji knjižnici Mlakarja. Zdad ga lahko imajo. Kako je prišlo do »izbranih spisov« nam Mlakar šegavo, kakor zna je on, pripoveduje v Predgovoru, v katerem nam kratko oriše tudi svoje življenje, ki ga mi iz prvih poglavij »Spominov« vse natančneje poznamo. Nekaj posebnega pa je le odkril, ko ugotavlja, da ni vesel, temveč jako resen človek, ki se nagiblje celo k sentimentalnosti in melanholiji. Kako je z njegovo šaljivostjo in šegavostjo, izvemo iz dveh stavkov: »Vesel sem v družbi, šaljiv v predavanjih in spi-

sih zgolj iz ljubezni do bližnjega. Ljudje bi radi slišali kaj veselega in kratkočasnega, jaz jim pa ustrežem, ker jim ne morem odreči.« Kljub tej človekoljubnosti in poudarjeni resnosti ima Mlakar vendarle obilo smisla za neprisiljen humor, radi katerega so njegovi spisi tako priljubljeni. Mislim, da ne bo braveca, pa naj bi bil še tako bridkoresen, da bi ga ne spravila v dobro voljo razprava, ki podaja »Nekaj iz morfologije in biologije planincev«. Kako je začel Mlakar s turistično, izvemo iz njegovega »Hribolazca«, ki je bil priobčen prvič v Mentorju prav tako kot opis prve njegove veleture iz leta 1895. »Prvikrat na Triglav«. Potem spremljamo Mlakarja samega ali v družbi z raznimi njegovimi prijatelji in tudi »planinskimi učenci«, katerih v biologiji ni posebej označil, najprej po slovenskih gorah. S svojim kramljanjem o zgodah in nezgodah, ki jih prinesejo najrazličnejše situacije — večinoma take, ob katerih je težko ostati resen — nam predstavi »Planinskega invalida na Prisojniku«, nakar vidimo samega, kako se vzpenja z vodnikom na Jalovec in Razor, potem s študenti na Mangart, s prijateljem Lojzetom na Škrbino in potem »Od Bogatina do Podrte gore«. Šegavo zabavne zgodbe, ki jih je doživel s prijateljema Lojzetom in Martinom v Savinjskih planinah, nam podaja v »Mesečniku v planinah«. Da se Mlakar ni ustrašil tudi še take zime in hotel uživati lepoto gora v snegu in zmrzali, izvemo iz njegovih »Mojih zimskih tur« na Stol in Triglav. Planinske lepote so kajpada navdušile turiste, da jih »snimajo«, zato vidimo tudi, kako se je »Jančko med fotografi« postavil kot — mojster skaza... Po teh slovenskih turah moramo z Mlakarjem čez mejo na Visoke Ture, kjer se vzpnemo z njim na Grossglockner, ki je v zgodovini slovenske in splošne turistike še posebej zanimiv, ker ga je ob zatonu 18. stoletja prvi obiskal in popisal svojo turo v »Salzburger Intelligenzblattu« prvi veleturist, ki je prelezal premnoge vrhove Centralnih Alp,

— Valentin Stanič, ko je študiral teologijo v Salzburgu. Prevod te njegove ture in drugih je prinesel »Slovenec« 1924 ob 150 letnici rojstva tega pomembnega goriškega kulturnega delavca. Nič manj niso zanimive in lepe Mlakarjeve ture na Sonnblick, Hochalmspitze, Wiesbachhorn, Hochgall — če je to isti kot Hoher Göhl, ga je Stanič že 1801 obiskal in opisal! —, Veliki Venediger in Dreierherrenspitze. Iz skupine Zillertalskih Alp nam je v tem zvezku Mlakar opisal svoje ture na Eisbruckjoch, Hochfeiler, Olperer, Schönbichlerhorn in Schwarzenstein. Tem turam je dodal še Opombe, iz katerih izvemo, kdaj jih je napravil in kje so bile prvič priobčene. — Po tem prvem zvezku Mlakarjevih planinskih spisov bodo navdušeni turisti in vsi ljubitelji prijetnega branja nadaljnje zvezke gotovo težko pričakovali. Glede jezika in slovnice bi prižopnili, da bi se moral izogibati germanizmov, kot podati se, dopasti itd., paziti bi moral bolj na ločila in opustiti staromodno rabo enklitik za premim govorom in osebni zaimek prve osebe, ki je vsebovan že v glagolu. SPD moramo biti hvaležni, da se je odločila za to zbirko. Lepo in prav bi bilo, če bi se za Mlakarjem spomnila Staniča in izdala njegovo »planinsko delo«, kar bi ne bilo težko, ko je že vse prevedeno. Ob njem bi videli, da smo že od vsega početka turistike bili Slovenci na višku tudi v poročanju o »gorskih podvigih«.

Ernest Thompson Seton: Rolf gozdovnik. Doživljaji gozdovnika Rolfa, Indijanca Kvonaba in psa Skukuma. Ljubljana 1958. Ilustriral E. Th. Seton, prevedel Peter Donat. Tiskali J. Blasnika nasl. Strani 501. Cena vez. v platno din 84.—, v polusnje din 100.—, E. Th. Setona, ki je slovit prirodopisec in slikar živali ter oče gozdovništva, smo s to lepo knjigo dobili v svoje mladinsko prevodno slovstvo tudi Slovenci. Rodil se je 1860 v South Shieldsu v Angliji, prišel že petleten s starši v Kanado in po študijah, tudi Royal Aca-

demy v Londonu je absolviral, postal prirodopisec manitobske vlade, izdal dve knjigi o sesalcih in ptičih severnih provinc, ilustriral Century Dictionary ter mnogo drugih prirodopisnih knjig in po »Življenju živali v Severni Ameriki« napisal še 22 knjig — zgodb iz narave in živalskega življenja. Med njimi je tudi »Gozdovnik Rolf«. Kakor v drugih svojih delih, tako je tudi v »Rolfu« prav za prav zapel visoko pesem prirodi in njenemu življenju, kateremu je prisluhnil, ga opazoval in videl kot le redko kdo. Vse svoje opazovanje, vso svojo veliko ljubezen do prirode, ki mu je velika učiteljica in po njej gozdovništvo šola življenja, je strnil v zgodbo osirotelega Rolfa, ki doživlja v družbi idealnega Indijanca Kvonaba daleč od človeških naselbin z volčjakom Skokumom v pragozdovih vso čudovito romantiko, kakršne si v »starem svetu«

skoraj predstavljati ne moremo. Seveda ne smeš misliti, da je to delo kakšna »indijanarica«. Ne, ob njem zaživiš še sam in se naučiš pojmovati, kako blagodejno vpliva na človeka življenje v naravi in z naravo. — Napeto pisanemu tekstu daje še posebno mikavnost originalne Setonove obrobne risbe in celostranske ilustracije. Res, tako razkošno opremljene mladinske knjige so pri nas redke. Žal, da prevajalčevega jezika ne morem pohvaliti. Držal se je suženjsko predloge — najbrž nemške — kar se pozna v sintaksi in besedju, a tudi pravopisnih in oblikoslovnih napak je toliko, da je kar mučno. Če doživi Rolf kdaj drugo izdajo, bi potreboval temeljite poprave. — Knjigo je izdala Založba Sled Jugoslovanske gozdovniške lige. Naročniki »Mentorja«, ki naročijo »Rolf« pri upravi po svojem poverjeniku, imajo 10% popusta.

Letošnje literarne nagrade francoske akademije.

Vsakoletne literarne nagrade (prix de littérature) so v Franciji že stara tradicija. Podeljujejo jih (les prix sont décernés) razne akademije ali družbe pesnikom ali pisateljem za najboljša dela v zadnjem letu ali pa tudi iz zadnjih. Zato se navadno določajo decembra in so prav znatne, saj znašajo po več 10.000 frankov.

Glavno besedo pri oddaji teh nagrad, bi lahko rekli, ima Francoska akademija, saj ona podeli vsako leto (in za letos je to nalogo že opravila) dve najpomembnejši, to sta: Grand prix de littérature in prix du Roman. Prvo v vrednosti 20.000 frankov je dobil pesnik Tristan Derème,

roj. l. 1889. v Marmande-i (mesteca ob Garonne-i) za svojo najnovejšo zbirko pesmi »L' Enlèvement sans clair de lune«. Derème v francoskem literarnem svetu ni neznan pojav. Saj je začel že zelo zgodaj pesniti. Prve verze »Le Renard et le Corbeau« je izdal l. 1905. Svoje številne pesmi, ki so tem sledile, je l. 1922. zbral v skupni zbirki »La Verdure dorée«. Tej sledijo »Le Poisson rouge«, »L' Escargot bleu«, »La Tortue indigo«, »Le Lapin jaune«, »La Poule verte« itd. Zato ta srečna izbira Akademije tudi ni mogla nikogar presenetiti.

Drugi nagrajenec, ki je prejel prix du Roman (10.000 frankov), je Jean de la Varende. Dve leti starejši od Derème-a je bil do l. 1956., ko je prvič dobil prix des Vikings za svoje novele, kot pisatelj

skoraj nepoznan. Toda že naslednje leto bi bil skoraj s svojim romanom »Nez de Cuir« odnesel nagrado, ki si jo je letos prislužil z romanom: »Le Centaure de Dieu«. Zatorej je francoska kritika po pravici zapisala, da ta pisatelj koraka naprej s koraki velikana. Njegovo stalno bivališče je mestece Roche v Savoji, kjer na ondotni šoli poučuje umetnost. Je namreč tudi slikar.

Francoska akademija je letos podelila prvič po naročilu, ki ga je v svoji oporoki napisal nam dobro znani, ob strani našega pokojnega kralja Aleksandra tragično preminuli francoski zunanji minister Louis-Barthou, 5 nagrade, od katerih se ena sme podeliti pisatelju, ki ni starejši od 30 let. Prvo nagrado (prix Louis-Barthou, 22.500 frankov) je dobil Jérôme Carcopino, ravnatelj francoske šole v Rimu, za svoja dela o starem Rimu. Drugo nagrado (prix Alice Louis-Barthou, 13.500 frankov) so akademiki prisodili gospe Marcelle Tinayre, že poznani francoski pisateljici. Tretjo (prix Max-Barthou, 13.500 frankov) pa je odnesel 27 letni Henri Troyat, saj ima, dasi še tako mlad, že lepo število romanov za seboj: »Faux Jours« je njegov prvi, »Le Vivier«, »Grandeur Nature« in zdaj »Le Veuf«.

Poleg naštetih nagrad so bile podeljene še sledeče: Grand Prix Gobert (18.000 frankov) je dobil o. J. Brugette, župnik v Thiers-u, za 5. del svojega dela: »Francoski duhovnik v sodobni družbi«. (»Le Prêtre français dans la Société contemporaine«). Drugi prix Gobert (2.000 frankov) je pripadel Marc-André Fabre-u za »Les drames de la Commune«. (Baron Gobert, umrl leta 1853., je ustanovil dve nagradi za najboljši deli o francoski zgodovini.) Prix Broquette-Gonin (10.000 frankov) si je prisvojil Paul Cazin, velik posrednik med francosko in poljsko literaturo in odličen prevajalec poljskih del v francoščino. Z ustanovo generala Matieu-a (20.000 frankov) pa se je to pot okoristilo francosko vojno ministrstvo

(njegov zgodovinski oddelek) zaradi dela »Les Armées françaises dans la Grande Guerre«. Da bomo popolni, naj povejmo še, da je Akademija poleg vseh teh nagrad naklonila letos še dve po 20.000 frankov, in to zdaj že pokojnemu Francis Jammes-u, poleg Paul Claudel-a največjemu sodobnemu kat. pesniku Francije in Aleksandru Arnoux-u, romanopiscu, kritiku, esejistu itd.

Če seštejemo te nagrade, dobimo lepo vsoto 169.500 frankov, ki jo je Francoska akademija samo letos porazdelila med najboljše pisatelje oz. znanstvenike. Tako ti vidijo, da se njihov trud in njihovo delo upošteva in ceni. Tudi pri nas se je začelo v tem pogledu boljšati. Mesto Maribor je že ustanovilo »Slomškovo nagrado«, ki naj se vsako leto podeli, kr. banska uprava je letos razdelila prve nagrade, naša občina ljubljanska pa pripravlja nekaj sličnega. Zelo želimo, da bi postali v tem vsaj malo podobni Francozom. P. S.

Še nekaj drugih nagrad.

Poleg nagrad Akademije vzbujajo med literarnim svetom pozornost in konkurenco še 4 nagrade, ki se podelijo redno vsako leto meseca decembra. Prix Goncourt, ki jo določi Académie Goncourt, si je to pot pridobil Henri Troyat (ki je že v juniju dobil Barthou-ovo nagrado) z romanom »L'Araigne«. Dvakrat se je sreča v enem letu nasmehnila temu komaj 27 letnemu pisatelju, kar priča samo o njegovem talentu. Troyat se je rodil l. 1911. v Moskvi in je sin ruskih staršev, ki so se, ko je bil star komaj 11 let, preselili v Pariz. Tu je tudi študiral gimnazijo in dovršil ius. Svojo vojaško službo je opravil v Metz-u in je takrat (l. 1935.) napisal svoj prvi roman »Faux jour«, ki je dobil prix du Roman populiste. Tudi Pierre-Jean Launay, ki je odnesel letos Prix Théophraste-Renaudot z romanom »Léonie la Bienheureuse«, ni neznan pisatelj, saj je njegov pravkar

kronani roman nadaljevanje že precej poznane romana »Le Maître du logis«. Lau-
nay se je rodil l. 1900. v normandijski
vasici Carrouges. Sprva je študiral medi-
cino; toda pisateljska strast je prevlada-
la v njem in prestopil je v žurnalistiko.
Danes je kulturni urednik lista »Paris-
Soire«. Tretja nagrada je Prix Fémi-
na, ki jo oddaja ženski orbor, kateremu
gre zasluga, da je letos francoski javno-
sti predstavil tako rekoč pisatelja-novin-
ca. Saj je bil Félix de Chazournes do se-
daj skoraj nepoznan, dasi je že prej ob-
javil en roman (Jason, portrait des Tropi-
ques). Zdaj si je priznanje pridobil z
romanom »Caroline ou le départ pour les
iles«. Kot zastopnik neke izvozne tvrdke
je prepotoval ves svet. Že med vojno je
služil v kolonialnih četah. Po vojni je ži-
vel dalj časa na Kitajskem, na Antilih in
v Južni Ameriki. Danes stanuje na deželi
blizu Lyona. Končno je dobil Prix In-
terallié 53 letni Paul Nizan za roman
»La Conspiration«. Znan je že po svojih
opisih Grčije, Španije, Rusije, Poljske in
drugih vzhodnih evropskih dežel. Priob-
čil je tudi več filozofskih esejev. Živi v
Parizu, kjer je časnikar.

Mesto Pariz se je lansko leto odločilo,
da bo skozi štiri leta nagrajaloma izmenoma
najboljšega romanopisca, pesnika, zgodo-
vinarja in filozofa ali kritika. Lansko le-
to je dobil ta Prix de la Ville de Paris

tudi pri nas dobro poznani pisatelj Roger
Martin du Gard, ki je takoj za to nagrado
prejel še Nobelovo. Letos je na vrsti poe-
zija. Kot nagrajenec je bil izbran André
Dumas. Izmed njegovih del omenimo pe-
smi pod naslovom »Paysages« in »Ro-
seaux«, lirični drami »Esther, prinsece
d'Israel« in »Ma soeur Anne« ter roman
»Ma petite Ivette«.

Za poezijo je bila podeljena še ena na-
grada, in sicer Prix Jean Moréas (5000.—
Frs) 26 letnemu Robertu Houdelot-u za
zbirko »Le Temps perdu«. Nagrado za naj-
boljšo novelo za pisatelje od 16. do 21. le-
ta sta dobila Madeleine Canon iz Brian-
çona za novelo »Notre-Dame des Neiges«
in Henri Lecourtois, mornar na tovarni
ladji, za »Embardée«.

Manjka nam prostora, da bi mogli na-
šteti še vse razne druge nagrade privat-
nih ustanov ali posameznih oseb, naklon-
jenih literaturi. Če pomislimo, da je
imel vsak nagrajenec najmanj po enega
tekmeca in da je stokrat toliko del izšlo,
ki za nagrado niti v poštev niso prišla,
vidimo, kako zelo razgibano književno
življenje je v Franciji in kako bogata je
književna produkcija. To poročilo smo
prinesli, da bi ljubitelji francoske knji-
ge pri izbiri svojega čtiva lahko segli po
najboljših delih, katera je priznala fran-
coska kritika. P. S.

Prvi kitajski cesar je vladal, kakor
nam pripoveduje kitajska zgodovina, v
letu 2700 pred Kr. r. Konfucij, kitajski
modroslovec, ki je dal temelj veri 600
milijonom Kitajcev, je živel leta 525. do
475. pred Kristusom. Tudi časopis, ki ima
za seboj najdaljšo življenjsko dobo, so

imeli Kitajci. Bil je to »Pekinški časo-
pis«, ki je začel izhajati l. 365. in je pre-
nehal šele lansko leto; izhajal je torej
1574 let. D.

Preteklost in sedanjost. V Južni Ame-
riki leži na meji Peruja in Bolivije sveto
jezero Inkov Titicaca, na katerega vzhod-

nem obrežju še danes živijo Indijanci, ki govorijo jezik Inkov. Skoraj neverjetno se nam zdi, če pomislimo, da plavajo po jezeru Titicaco v višini Mont Blanca orjaški potniški parniki, ki oskrbujejo promet med skoraj 200 km oddaljenimi bregovi. Na pretekle čase, ko so še gospodovali v Kordiljerah Inki, spominjajo tudi otoki, polni ostankov nekdanje cvetoče kulture. Moderni čas nima več razumevanja za romantiko in na Sončnem otoku je danes poleg mogočnih razvalin, ki pričajo o nekdanji slavi, taborišče političnih izgnancev. Tako se stikata stari in novi čas. D.

Aparat za čiščenje zob. Praviijo, da so v Ameriki iznašli aparat, ki brije s pomočjo struje; pri poskušnjah se sicer ni najbolje obnesel in je srečnega lastnika precej porezal. Sedaj pa poročajo, da je prijavljen patent za »strojno«
zobno krtičko, ki se v minuti 7200 premakne sem in tja. Kako so se obnesli poskusi z njo, pa poročila nič ne omenjajo. D.

Zemeljske plasti. Če smemo verjeti številkam astronomov, je teža naše zemlje taka, da je snov, iz katere je sestavljena površina, na kateri živimo, dosti prelahka, da bi mogla izpolnjevati vso notranjost našega planeta. Zato sklepajo znanstveniki, da bi naleteli, če bi šli v globino zemlje, na snovi, ki so vedno težje. Računi so dali o naši zemlji približno takole sliko. Če bi prerezali zemeljsko kroglo in pogledali plasti, ki si sledijo, bi naleteli prav na vrhu na 500 km debelo plast zraka. Naslednja plast je debela komaj kakih 160 km in sestoji iz silicija in aluminija (n. pr. glina). Potem sledi 1200 km debela plast z glavnimi sestavinami aluminija in magnezija. Nato sledijo do globine 2000 km plasti, katerih specifična teža doseže do 5 kg dm³. Tukaj pa začne snov, katere en dm³ tehta po računih kakih 11 kg. Glavna vsebina te sredine naše zemlje bi moralo biti železo (90%) in nikelj (10%). D.

Ali si že kdaj mislil, kaj se zgodi na svetu v eni uri? Ugibal si pač, a odgovo-

riti nisi mogel. Ako bi hotel kdo napisati dogodke ene ure, bi mu roka ohromela, če bi mu že prej ne strohnela v zemlji. Le poslušaj! Vsako uro umre na svetu približno 4600 ljudi, 5400 se jih pa rodi. V istem času se zgodi 198.000 zločinov, a le 177.000 je obsojenih. Množina živil, ki jih porabijo ljudje v eni uri, je velikanska, saj pojedó okoli 25 milijonov kg krompirja, 10 milijonov kg sočivja in salate, 5,6 milijona kg mesa, toliko tudi rib, 50 milijonov kg kruha, 5 milijone jajc. Kako so ljudje sladkosnedi, priča 100.000 ton sladkorja, a da jim je kajenje postalo kar prava potreba potrjuje 180 ton tobaka. V eni uri izkopljejo 125.000 ton premoga, pridobijo 160.000 sodov olja, katerega eno tretjino predelajo v bencin, ki goni težke avtomobile — 7500 jih pride vsako uro iz tovaren. Na uro napravijo 1950 ton papirja, katerega večina gre v rotacijske stroje, ker vsako uro izide 1,7 milijonov raznih časopisov. Filmska industrija rabi vsako uro 57 km negativov filma. Ta čas gre po pošti 1200 milijonov pošiljk z znamkami v vrednosti 1.125.000.000 din! K temu prometu prištej še 115 milijonov brzojavk in si predstavljal, kaj si imajo ljudje povedati in kako so navezani drug na drugega! Da bi ljudje ne zmrzovali po zimi, ubijejo vsako uro 55.000 kožuharjev, ki morajo poskrbeti za krzno. Ta čas napravi zemlja 1776 km okoli sonca, nad njo se zdivja 1800 neviht in sprejme iz vesolja kakih 400.000 večjih in manjših utrinkov. — Koliko cvekov pade v eni uri, pa še niso preračunali! —a.

Morska tona ni mera za težino, temveč za prazni prostor na ladji, v katerega se spravlja tovor. Ena tona je prostor 2,8 m³. Naš parnik »Kraljica Marija«
ima n. pr. 8000 ton, to se pravi okoli 25.000 m³ prostora. Po teh tonah je treba plačati pristaniške takse, prehod skozi kanale (v Sueškem n. pr. 7 zlatih frankov od tone) itd. Tudi prevoz se plača po prostoru in ne po teži natovorjenega blaga.

pomenki

Krški. »Bolnik« je zdaj res nekoliko boljši, a prave pesniške diktije le še nima. »Sanje in sreča« so obrabljena sentimentalnost, ki jo kvarijo še napake kot »v srcu mojemu!« — Ono stvar bom poiskal, če je ni že požrl koš. Glede povesti, ki jo pišete: v odlomkih je ni treba pošiljati; ko jo dokončate, jo pa le pošljite, a jo prej prepišite!

Janez — tič. Z »Jutrom«, ki naj bi bilo črtica, ste se sicer lepo vživeli v gozd in orisali razpoloženje gobarja, konec poti v mestu ob onem avtomobilu je pa preveč — petošolski. Prave zgodbe za črtico pa sploh ni. Podajanje je še močno neokretno. Berite mnogo, da se seznanite s sodobnim leposlovjem, ker jezik šolskih nalog ni še goden za tisk. — Kar se tiče šaha, bom skušal ustreči.

Miljana. Ob prvi Vaši pošiljki vidim, da Vam verzi gladko teko, samo vezanje in prenašanje tropov je večkrat prisiljeno, kar moti potem nadaljnja izvajanja. — Ono ime ni psevdonim. Oglasite se še!

Monika. Tudi Vaše pesmi kažejo dar in upam, da bom mogel iz prihodnje pošiljke že kaj izbrati in priobčiti.

M. Tr. Če je res, da ste poslale pesmi »skovali kar v šoli«, potem moram reči, da lahko napišete še mnogo boljše. Soneti so oblikovno kar dobri in tudi »Tam za goro...« kaže, da ste pesnik. »Želja v jeseni« je najslabša. — Svetujem Vam, da bi šolske ure poslej posvetili samo šolskim predmetom, pesmi pa čas, ki bi Vam preostajal.

Ik. Žal mi je, a ne morem nič izbrati. Ali imate tako nesrečno roko ali kaj, da izberete prav take? Po vsem, kar pišete, si ne morem misliti, da ne bi imeli tudi dobrih pesmi. Če pa mislite, da bi kje drugje s takimi verzi uspeli, poskusite!

rv. Vašo željo upoštevam, povem Vam pa le, da diha iz vseh Vaših pesmi nekaj novega, česar sem vesel. Sem in tja se Vam sicer še kaj zatakne, a upam, da se polagoma vse tako ugladi, da boste »Mentorju« še v ponos.

ee. Ob Vaših dveh ne morem za zdaj drugega reči, kakor da ste na pravi poti. Pošljite drugič kaj več.

Jakle. Ako mislim na razmere, v katerih živite, moram priznati, da so Vaše pesmi še kar dobre. Ko boste mogli priti do knjig, katere pogrešate, se boste gotovo še lepo razvili. Pogumno naprej in s svojimi prijatelji ne pozabite na našo skupnost, ki ne sme poznati mej!

Frančiška. »Uro« prihranim za zadnjo številko. Tedaj bo aktualna. Majčkeno se sicer bojim, da bi profesorji ob njej ne bili hudi, čeprav je vsa zadeva sama po sebi nedolžna.

B. S. Pesmi in proza — oboje je tako, da Vas moram opogumiti. Prav je, da ste ustanovili krožek. Medsebojna kritika pod strokovnim vodstvom bo gotovo rodila še lepe sadove.

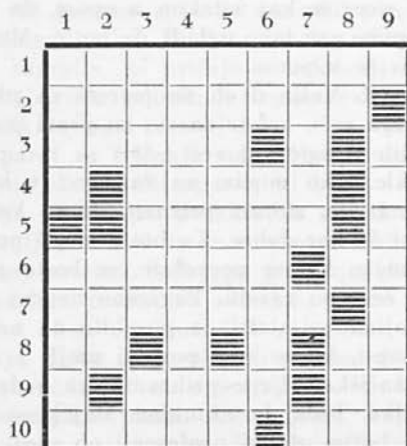
J. M. Vse tri so še tako začetniške, da je ob njih težko prerokovati. Zdi se, da še nimate pravega pojma, kaj je pesem. No, pa le še kaj pošljite, da bom videl, če bo šlo.

Nagrade poverjenikom. Ko se zdaj vrnete z božičnih počitnic, pohitite, da pomnožite število naročnikov, nakar takoj pošljite upravi seznam vseh, ker bo prvi teden po počitnicah uprava določila nagrade. Osem poverjenikov bo o počitnicah lahko brezplačno poromalo na Sv. Višarje, eden se bo lahko smučal — snega menda letos tako kmalu ne zmanjka, drugi se boste pa zadovoljili z nalivnimi peresi, knjigami itd.

zanke in uganke

Mots croisés n° 2

Horizontalement: 1 ville de France, 2 a sa retraite aux coins de nos chambres, 3 gouverna, 4 splendeur, 5 rois de France y furent sacrés, 6 base de la langue française, conjonction, 7 pèlerinage célèbre (petite Ste-Thérèse), 8 partie de la charpente de l'homme, p.p. d'un verbe gai, 9 partie du corps humain, richesse, 10 bien ouvert, du verbe avoir.

Verticalement: 1 mois, fermée, 2 mesure pour les surfaces agraires, parcours un livre des yeux, 3 montreras ta colère, possessif, 4 franchises, 5 une des idées-forces de la Révolution, pron. pers., 6 préfixe, assemble les chiens pour la chasse, 7 qui ne sont pas rapidés, 8 article, se trouve à la tête d'un royaume, 9 écrivain qui donna le nom au XVIIIe siècle.

Rešitev zank in ugank

1. Mots croisés No 1.: Solution du problème No 1: Horizontalement: 1 Prudhomme, 2 Ain, usées, 3 rois, 4 insectes, 5 ss, vie, as, 6 rimée, 7 avare, Pau, 8 git, pois, 9 eden, ours, 10 sérieux. — Verticalement: 1 Paris, âges, 2 rions, vide, 3 unis, râter, 4 sévir, ni, 5 hu, cime, 6 os, tee, pou, 7 mère, époux, 8 me, sa, air, 9 est, sausse. — 2. Črke: Domovina, vedno mislim nate in na neosvobojene brate. — 3. Iz matematike: Dvanajst in petdeset... vzemi prvo in drugo črko: dv, iz petdeset peto: o — itd., kar da: dve in tri je dve in tri. — 4. Črkovna podobica: Ana in Ivo. — 5. Pike: Mentor — dijaški list.

Vse so prav rešili (60 pik): Aleksander Štempihar, sedmošolec; Stanko Brajdih, Jože Jelenc, šestošolca; Tone Dolinar, petošolec; Lojze Bregant, Jože Erman, Stane Gabrovec, Rudi Malavašič, Duše Pleničar, Janez Pungartnik, I. D. M. K., Palestra, dijaško društvo, vsi v Zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu; Peter Šubic, VI.b; Franc Garibaldi, Jože Kastelic, Ivo Kovačič in Marijan Merala, vsi VI.c klas. gimn. v Ljubljani. — Izžrebana sta bila: Aleksander Štempihar, ki dobi II. zv. Bevkovih Izbranih spisov (Kresna noč, Vihar), in Stane Gabrovec, ki dobi prvi zvezek Jakličevih Izbranih spisov.

Nagradi za prihodnjic: Jurčič, Sosedov sin; Kersnik: Kmetske slike in ljudske povesti.

Vloge

na knjižice in tekoče račune
obrestujejo najugodnejše

posojila

dajejo proti zadostnemu
kritju

vrednostne papirje

kupujejo, prodajajo, lombar-
dirajo in posojajo

Hranilnica d r a v s k e b a n o v i n e

Ljubljana • Maribor
Celje • Kočevje

KJE?

vse šolske knjige, lepo-
slovne in znanstvene?

KJE?

vse risalno in tehnično oro-
dje, barve, zvezke, svinč-
nike, računala, tintnike,
torbice itd.?

KJE?

po najnižji ceni pomožne
knjige, prevodi iz svetovne
literature, klasike itd.?

VSE

dobite v knjigarni in
trgovini

NOVE ZALOŽBE

V LJUBLJANI, KONGRESNI TRG 19

Največji slovenski denarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Lastne rezerve nad Din 26,000.000

Stanje 31. avg. 1938 Din 400,317.500

Vse vloge izplačljive brez omejitve.

Dovoljuje posojila proti vknjižbi.

Za vse obveze hranilnice jamči:

Mestna občina ljubljanska

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki boš v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vedi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi življenjskimi funkcijami!

Šolske potrebščine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2